

NOVA ORUŽJA — NAJVEĆA NAUČNA POSTIGNUĆA NA POLJU VOJNE TEHNIKE¹⁾

Francuski časopis *Revue de Défense Nationale*, organ Komiteta za proučavanje problema narodne odbrane, posvetio je ceo svoj majski broj, koji se izdaje povodom desetogodišnjice od završetka Drugog svetskog rata, najvišim naučnim dostignućima na polju vojne tehnike. Prvi članak je od Luja Broljija, člana Francuske akademije nauka i nosioca Nobelove nagrade za fiziku, koji tretira naučna istraživanja u najširem smislu, dovodeći ih u vezu sa narodnom odbranom. Ovaj poznati naučnik dokazuje u svom uvodniku da postoje razni motivi koji nateruju ljude da čine napore na polju naučnih pronalazaka, ali je jedan od najvažnijih uvek bila odbrana od mogućih agresija. Pa kako je često najbolje sredstvo odbrane — protivnapad, to izlazi da je i oružje obično isto za obe zaraćene strane. S druge strane, ako je odbrana kroz istoriju obilato koristila rezultate nauke, i nauka je, kaže pisac, došla do mnogobrojnih izuma blagodareći baš svojoj primeni u ratu. Tako je, naprimer, radio prešao svoj najteži deo puta razvoja u toku Prvog svetskog rata, a slično je bilo i sa mnogim drugim pronalascima iz hemije, mehanike, aeronautike i drugih nauka. A šta tek da se kaže za Drugi svetski rat i njegov poratni period — sve do današnjih dana?, pita se pisac. — Očevidno, uvek ista pojava, koju pratimo kroz istoriju još od Arhimedovih ogleda, stare grčke vatre, pronalazaka baruta i eksploziva pa sve do najnovije hidrogenske bombe. Kao svoj zaključak pisac ističe da se razvoj nauke mora budno pratiti i planski povezivati sa potrebama narodne odbrane sve dok svet ne bude u mogućnosti da sve svoje sporove sigurno rešava mirnim putem.

¹⁾ *Revue de défense nationale* — Armes nouvelles, — maj 1955.

Drugi članak je iz oblasti nuklearne energije — od cepanja teških do spajanja lakih elemenata. U članku se ističe da je prošlo tek deset godina od prve atomske eksplozije, a danas već postoji čitav niz atomskog oružja, počev od obične atomske bombe pa do male džepne i džinovske hidrogenske bombe čija se jačina izražava brojem od 60 miliona tona običnog eksploziva, dok atomska bomba ima svega 20.000 tona. Pri ovome pisac naročito upozorava na praktičnu netačnost ranije ustaljenog odnosa jačine atomske eksplozije prema običnoj, koji stoji kao 1:20.000 tona običnog eksploziva. On smatra da bi po praktičnom efektu jedne atomske bombe mnogo realniji ekvivalent bio 1.500 bombi od 1 tone običnog eksploziva ili 96.000 granata 105 mm koje bi se izbacile na nezaklonjenu pešadiju iz 6.000 topova za vreme od 4 minuta.

Po pitanju atomske artiljerije, u članku se ističe potreba za manjim kolibrima. Američki atomski top kalibra 280 mm (težina 85 t, domet 30 km, vreme postavljanja na položaj 30, a spremanja za pokret 15 minuta, brzina kretanja 55 km/č) pokazao se isuviše težak i glomazan, a i preskup.

Upoređivanjem atomske i hidrogenske bombe pisac dolazi do sledećih interesantnih zaključaka:

— atomska se bomba može čuvati neograničeno, dok hidrogenska gubi zračenjem za 12 godina $\frac{1}{2}$ svoje moći;

— veličina atomske bombe je uslovljena ograničenjem kritične mase, dok je hidrogenska sasvim neograničena i može se praviti kolika se hoće tako da se sada govori i o jačini od 60 miliona tona običnog eksploziva pri čemu bi za rušenje celog Pariza sa predgrađima bila dovoljna samo jedna jedina ovakva bomba;

— atomska bomba, kao što je poznato, dejstvuje na principu razbijanja teških

elemenata, dok se kod hidrogenske bombe radi o spajanju lakih, dakle, obrnut princip, ali je za početak procesa potreban »upaljač«, koji je najbolji ako je u vidu posebne atomske bombe;

— s obzirom na to da je za proizvodnju hidrogenske bombe potrebna proizvodnja i elemenata atomske, to neki naučnici smatraju da će hidrogenska bomba praktično biti nerentabilna sem, eventualno, kao sredstvo za zastrašivanje; i, najzad,

— poslednji opiti pokazuju da se sada sve više gubi razlika između H i A bombe i da se praktično radi o bombama tipa »H-U« koje će, izgleda, moći da se proizvedu u proizvoljnim veličinama, kao što su i male, džepne bombe (*teapot*) od 1,5 kilotone. U svakom slučaju, ističe pisac, sve ovo pokazuje koliko su atomska sredstva za proteklih deset godina usavršena, te je raniji problem »rat ili mir« danas pouzdano zamenjen parolom »mir ili kraj čovečanstva«.

Treći članak tretira problem *radioaktivnosti*, koji je još i danas ostao nedovoljno ispitan. Međutim, u članku se dokazuje da je pouzdano utvrđen uticaj radioaktivnosti i na klimatske i na genetičke promene na zemlji. Radioaktivni oblaci, srazmerni broju eksploziviranih atomskih i termonuklearnih bombi, naglo povećavaju stepen već postojeće radioaktivnosti u prirodi i mogu dovesti do padanja radioaktivne kiše ili snega, koji bi bili ubitačni za ceo biljni i životinjski svet na zemlji. S obzirom na to da su mnogi rezultati, dobijeni na ovom polju, još uvek velika laboratoriska tajna, moguća su i razna preterivanja i zastrašivanja koja se u dnevnoj štampi često koriste i u propagandne svrhe. Pa ipak, kaže se u članku, svet sve više dolazi do saznanja da se broj Damoklovih mačeva nad njegovom glavom neprestano povećava, te bi ga nepromišljenost lako mogla navesti na »kolektivno samoubistvo« (*suicide collectif*).

U daljim člancima naročitu pažnju zaslužuje članak glavnog vojnog inženjera Žirardena o *dirigovanim projektilima*. Mada su ideje za ovo borbeno sredstvo poznate još od Žil Verna (1880) i već bile »zrele« uoči Drugog svetskog rata, do njihovog se ostvarenja došlo tek 1944 godine. Tako se, uprkos svih Hitlerovih

nastojanja, zadocnilo sa upotrebom letućih bombi V-1 i V-2, koje nisu uspele da izraze skoro nikakav uticaj na tok rata. Pored toga, njihovo veliko rasturanje i neefikasno dejstvo običnog eksploziva nisu bili u srazmeri sa izdacima. Međutim, daljim usavršavanjem ovog sredstva postignuti su danas ogromni rezultati. Upotrebom rakete tipa »vazduh-zemlja« avion je izvučen iz zone dejstva protivavionskih sredstava, a time je postignuta i veća preciznost u pogađanju ciljeva, tako da je klasična protivavionska artiljerija danas postala sasvim nemoćna. Nju će obavezno morati da zamene rakete tipa »zemlja-vazduh«, koje su savršeno precizne u pogledu pogađanja, jer kod njih i nema onog prirodnog rasturanja, pošto se one zraccima neposredno »vode« sve do cilja — neprijateljskog aviona u vazduhu.

Sem ovih vrsta, postoje i rakete tipa »vazduh-vazduh« kojima su naoružani savremeni avioni za borbu u vazduhu, kao i rakete tipa »zemlja-zemlja«, koje zamenjuju artiljeriju svih vidova, naročito dalekometnu i brodsku, a mogu biti i u vidu projektila sa ogromnim dometom i velikim količinama eksploziva za interkontinentalna dejstva. Na kraju članka pisac kaže da će raketna sredstva, ma koliko izgledala zasad složena i skupa, ipak biti jeftinija od klasičnih oruđa koja će u svakom slučaju biti zamenjena raketama.

U članku o *zapaljivim sredstvima* pisac se prvo pita da li se i ova sredstva, koja su već poznata od najstarijih vremena, uopšte još mogu računati u moderna sredstva, kad se zna da su ona i krajem Prvog svetskog rata smatrana donekle zastarelim? Međutim, daljom analizom pisac dolazi do zaključka da se zna da su zapaljiva sredstva i u Drugom svetskom ratu, kao i u Koreji, odigrala vrlo važnu ulogu. Naprotiv, dalja usavršavanja na polju hemije daju povoda objektivnom verovanju da će mogućnosti primene zapaljivih sredstava, u vezi sa daljim razvojem avijacije i dirigovanih projektila, biti sve veće. Ovo se zasada naročito odnosi na poznate »napalm« i elektronske bombe. U vezi sa ovim problemom pisac govori i o engleskim *zapaljivim čaršavima* koji su 1940 godine, poput starih grčkih vatri, trebali da brane britansku obalu ako bi se Nem-

ci iskricali, ali, kao što je poznato, do njihove primene nije nikad ni došlo.

Po pitanju zaštite od zapaljivih sredstava pisac ističe kako je u početku u Indokini vladala kod boraca prava panika od napalm bombi, dok se ubrzo zatim nije saznalo da su dovoljna i ovlazna šatorska krila, koja su prevlačena preko zaposednutih rovova, pa da borci u rovu ostanu neozleđeni. Ovo pokazuje da je i ovde prvi uslov zaštite: poznavanje sredstava i obuka trupe.

Problemima *biološkog rata* posvećen je u svesci takođe znatan prostor. Sve novine i mogućnosti primene ovog rata uglavnom su uzete iz već poznate knjige Teodora Rozberija *Peace or pestilence* koja je i kod nas prevedena i ove godine izdata u seriji »savremenika« pod nazivom *Biološki rat*, te se zato nećemo na ovom članku duže zadržavati.

General Kombo, vojni inženjer, tretira problem *nevidljivosti i razne vrste zračenja u modernom ratu*. On je pristupio ovom problemu na veoma interesantan i poučan način — u vidu dijaloga vođenog između inženjera, kao predstavnika nauke i tehnike, i jednog taktičara. Zasnivajući svoja izlaganja na najnovijoj knjizi poznatog vojnog pisca Mikšea — *Taktika atomskog rata*³⁾, pisac članka, kroz reči predstavnika tehnike, upućene taktičaru, ističe uzajamnu povezanost tehnike i taktike i njihovo neprekidno međusobno uslovljavanje. Taktičar treba da poznaje razvoj tehnike i njene savremene mogućnosti; on mora da bude u stanju da postavi realne uslove za izradu ratnih sredstava, tj. da okvirno odredi njihove dimenzije, oblik, težinu, pokretljivost, itd., itd., jednom reči, on treba da tehničaru da što potpuniju »atmosfera« tog eventualnog budućeg rata koji se zamišlja, jer će tek u tako datoj »atmosfera« tehničar moći da stvara.

Pored navedenog, tehničar potseća na to da je poznato tvrđenje da je taktika kombinacija vatre i pokreta, ali je ovaj odnos danas jako poremećen: vatrena moć, domet, brzina gađanja, brzina leta aviona, sve je danas strahovito uvećano. Kroz nekoliko godina, atomske će bombe, prema svome efektu i raspoloživim količinama biti, možda, najjeftiniji eksplo-

ziv na svetu. Po pitanju dometa već se danas dostiglo sve što se poželelo. Taktičke snage, blagodareći dirigovanim projektilima, danas su u mogućnosti da dejstvuju do 200 km u dubinu neprijateljskog rasporeda, dok su strategiske snage u ovom pogledu potpuno neograničene. Sem toga, pokreti na kopnu i moru postali su usled dejstva iz vazduha do krajnosti ugroženi.

Na sve ovo taktičar je odgovorio predviđanjem za budućnost vazdušno-kopnenih poprišta, pored vazdušno-strategijskih duela koji će se za sve vreme rata izvoditi. On je upozorio da je početak rata često slika neuređenih sudara. Tu dolazi do susretnih bitaka, koje izvode obično trupe nedovoljno obučene i neopremljene za uslove savremenog rata. Hazardne vojne doktrine i razne mirnodopske teorije, sa obe strane fronta, brzo se brišu pred surovom stvarnošću novog rata. Po cenu teških žrtava i mnogobrojnih patnji polako se dolazi do saznanja o stvarnom ratu iz tog doba, koji ne liči ni na koji drugi rat iz prošlosti.

Ispitujući uslove zemaljske borbe taktičar se pita neće li ova poremećena ravnoteža između vatre i pokreta dovesti buduće armije do rovovskog rata? — Prirodno je da će se od tako velike vatre na bojištu tražiti spas u zaklonu i maskiranju. Ovo će dovesti do izrade mnogobrojnih rovova, saobraćajnica, zaklona, skloništa, amblasmana za razna oruđa i borbena sredstva, itd., itd. Svaka će strana, u svom nastojanju da se zakloni i maskira, iznalaziti sve moguće postupke i sredstva da se neprijatelj obmane i njegova vatra umanjši. S druge strane, očevidno je da će povećanje dometa i efikasnosti vatre na bojištu dovesti do povećanja rastresitosti rasporeda trupa što će opet, sa svoje strane, nametnuti uslove neprekidnog osmatranja i pouzdanog zatvaranja međuprostora. Ali, i rastresitost ima svojih granica. Dva su glavna uslova koji je ograničavaju. Prvi je tehničke prirode. Svaka praznina na frontu predstavljaće za neprijatelja olakšan prolaz kojim će on moći da obilazi braničeve tačke otpora i da ih ugrožava sa boka i iz pozadine. Drugi razlog je čisto psihološki, a ovaj je još važniji. Ukoliko se jedinica više rastura po terenu, utoliko se slabi njena koheziona jačina i moral. Kad se mitraljesci, protivkolci i

³⁾ *Tactique de la guerre atomique*, Payot, 1955, Pariz.

drugi izolovani borci osete usamljeni i bez veze ni desno, ni levo, a pritom još i bez sigurne podrške vatrom iz pozadine, jasno je da će se takvo stanje jako odraziti i na njihov moral. Prema tome, granicu rastresitosti određiće zahtev po kome se mora osigurati potrebna koncentracija žive snage i sredstava, a time će se pred neprijatelja istaviti solidan zid, bez ikakvih pukotina. Ovaj uslov postavlja tehnički zahtev da što više usavrši sredstva noćne vidljivosti i mogućnost što potpunijeg osmatranja međuprostora i predterena. Ovde taktičar potseća na to, kako se i u Prvom svetskom ratu, posle prvih graničnih sudara, brzo došlo do ujednačenog rasporeda snaga na obe zaraćene strane, u vidu tankih uzastopnih linija. Do neprijatelja je bila linija predstraža, a zatim linija glavnog otpora, pa linija podrške i, najzad, ređvi linija. Sve su ove linije bile međusobno dobro povezane i maskirane. Artiljerija je bila glavno borbeno sredstvo.

Pisac smatra da će u eventualnom budućem ratu, glavno sredstvo biti atomsko oružje koje će činiti skelet rasporeda. Ali, ono što je najstrašnije jeste to što će u njemu biti angažovane ogromne snage koje će ipak biti nevidljive. Atomsko je oružje potpuno izmenilo bojište čije će glavne odlike, pored rastresitosti o kojoj smo već govorili, biti nevidljivost. Snage pred neprijateljem obrazovaće i dalje više linija, ali na otstojanju od 4 do 6 km, tako da će njihova dubina iznositi najmanje 15 km za divizije prve linije. Pozadi ovih snaga doći će atomska artiljerija sa dometom od 30 km, a pozadi nje postavile bi se stanice za puštanje dirgovanih projektila, čiji će domet biti od 80 do 200 km. Dalje u pozadini rasporedila bi se taktička avijacija.

Prema izloženom, pisac predviđa da bi jedna divizija mogla držati odbranbenu zonu od 15 km širine i 15 km dubine, a jedna armija zonu od 100 do 150 po frontu i do 200 km dubine. Problem veza dobija u ovom slučaju, razumije se, prvoklasan značaj. Služba osmatranja preći će isključivo na radare u kom će cilju postojati razni tipovi radara: za pešadiju, artiljeriju (posebno za poljsku, protivavionsku i dalekometnu), komandovanje, rukovođenje bitkom u celini, kao i radari za daljna osmatranja u cilju protivavionske odbrane fronta i pozadine zemlje.

Dijalog se dalje odvija po pitanju upotrebe zračenja i sredstava veze u savremenoj vazdušno-kopnenoj bici. Već iz samog prostranstva od 150 sa 200 km, na kome će dejstvovati jedna buduća armija, proizilazi uvećan značaj veza. Mnogobrojnim postojećim vezama u štabu armije trebaće ubuduće dodati i posebne atomske veze — za vezu sa atomskom artiljerijom, jedinicama dirgovanih projektila i taktičkom avijacijom. Upotreba amplifikatorskih kablova, sposobnih za jednovremeno višestruko saobraćanje, takođe će biti znatno uvećana. No, s obzirom na to da su sve vrste žičanih veza izložene kidanju na bojištu, glavni će teret i dalje ostati na radovezi. Danas se mnogi napore sasređuju na smanjenje intervala između pojedinih radiomreža, kao i na usavršavanje sistema veza pomoću dirgovanih talasa. Uopšte se nastoji da se poveća saobraćajni kapacitet sredstava veza. No, korist od zračenja ne iscrpljuje se samo u oblasti radiofonije. Ona je ogromna i na polju detekcije, koja za armiju pretstavlja poseban značaj u brzom i preciznom otkrivanju ciljeva. Blagodareći novoj primeni zrakova danas se lako otkriva svako zagrejano telo, cevi za izduvanje sagorelih gasova iz motora, dimnjaci visokih peći, lokomotive, tenkovi, avioni, itd. Jednom reči, danas se mogu i sa velikih otstojanja pouzdano otkriti svi ciljevi koji su od vojnog značaja. Prema tome, usavršena sredstva detekcije, u vezi sa usavršenim radarima i radiovezama, daju neocenjive mogućnosti za izvođenje operacija u budućnosti kako danju tako i noću. U ovoj mogućnosti pisac vidi naročite prednosti u odbrani noću od brojno nadmoćnijeg neprijatelja koji bi, bez ovih sredstava, a pod zaklonom mraka, mogao lakše savladati inače nadmoćniju tehniku i vatru svog protivnika.

Sledeće važno pitanje u Mikšeovom dijalogu između tehničara i taktičara jeste *vazdušna bitka i protivavionska odbrana*. Pretpostavka se zasniva na dvema osnovnim činjenicama: prva, da ne postoji apsolutna nadmoćnost u vazduhu ni sa jedne strane; i druga, tehničke teškoće na koje se nailazi, ako kopnenim snagama treba omogućiti izvođenje brzih pokreta i proboja fronta, uprkos neprijateljevog bombardovanja atomskim bombama.

U ogromnom vazdušnom prostoru, koji može zahvatiti površinu od nekoliko kon-

tinenata, a po visini se uzdiže do stratosfere, nevidljivost pretstojeće opasnosti biće skoro totalna. U ovo su se najbolje uverili, kaže dalje pisac, stanovnici Londona 1944 godine kada su bili izloženi nemačkim napadima sa V-2.

U prošlom su ratu važniji sudari u vazduhu bili između eskadri za bombardovanje i mnogobrojnih lovačkih formacija. Danas se može reći da su ovakvi sudari preživeli za budućnost sa nadzvučnim brzinama. Jer, zaustavljati u budućnosti nalete neprijateljskih sredstava za bombardovanje bio bi isto tako besciljan posao, kao kad bi neko hteo da zaustavi, u jednom artiljeriskom duelu, ispaljene granate koje su već u letu. Stoga će primena novih protivavionskih sredstava zahtevati iz osnova novu protivavionsku organizaciju zemlje. Pored više linija radara, daleko isturenih napred, za blagovremeno otkrivanje i javljanje naleta neprijateljskih sredstava za bombardovanje upotrebiće se čitav niz novih sredstava za brzo presretanje i uništavanje neprijateljskih sredstava. Tu će u prvom redu doći do upotrebe takozvani teški presretači koji će biti snabdeveni radarima za »gonjenje« neprijateljskih ciljeva. Sem ovih, upotrebljavaće se i laki presretači, snabdeveni radarima za osvetljavanje ciljeva i raketama za dejstvo na njihov tip »vazduh-vazduh«. Najzad, upotrebiće se i razne dirigovane rakete sa radarima za pronalaženje neprijatelja u vazduhu. Sva će se ova sredstva za presretanje upravljati na prvom delu svojih putanja na osnovu dobivenih podataka od isturenih radara i elektronskim putem preračunatih potrebnih elemenata. Na taj način, presretači će se kretati sve do one tačke od cilja odakle će moći sam, dejstvom svog radara, da se »ustremi« na pronađeni cilj i da ga eksplozivom uništi.

Članak o elektronskim računarima za služi je naročitu pažnju ne samo protivavionske i brodske artiljerije, već i svih grana tehnike i službi koje imaju ma kakve veze sa nekim proračunima. Pri ovome pisac ukazuje na teškoće između zahteva generalštabova i tehničkih mogućnosti jer, naprimera, za vazduhoplovstvo — sprave nikad nisu dovoljno lake; za mornaricu — dovoljno male i spretne, a za kopnene snage — dovoljno jake i proste za rukovanje. Svi ostali tehnički podaci u ovom članku, a kojih ima dosta,

više su od značaja za stručnjake, te se na njima nećemo dalje zadržavati.

U članku o *protivnuklearnoj odbrani* iznosi se da je za pet godina prošlog rata bačeno na Nemačku preko 1,300.000 tona bombi, što bi danas odgovaralo broju od 400 atomskih bombi, koje bi se mogle sručiti za vreme od nepunog časa! Sama ova činjenica dovoljna je da pokaže svu težinu problema pred kojim stoji protivavionska odbrana u eventualnom budućem ratu.

Poznati francuski vojni pisac i inženjer Ružeron, u svom članku o *nosacima aviona, protivavionskim krstaricama i podmornicama*, smatra da su nosači aviona isuviše skupi i za budućnost nepotrebni, jer će strategisko vazduhoplovstvo moći svuda da dejstvuje samo sa kopnenih baza. S druge strane, u prošlom su ratu brodovi u eskadrama (*task forces*) zauzimali otstojanja od po nekoliko stotina metara, dok će se ubuduće ova otstojanja morati povećati najmanje na 15 do 20 km. Međutim, neki smatraju da će ovi intervali ići i do 50 km da bi brodovi bili sigurni i od svih vrsta termonuklearnih bombi koje bi pogodile neki susedan brod. Prema tome, pitanju konvoja je takođe učinjen kraj, kaže pisac, jer bi čelo, naprimera, jednog konvoja stiglo u Marselju dok bi njegovo začelje još bilo u Alžiru.

Podmornicama pisac pretskazuje veliku budućnost, dok za nadvodne brodove smatra da će, zbog ovako velike izolovanosti, morati da budu potpuno osposobljeni kako za odbranu iz vazduha tako i od podmornica.

Pretposljednji članak govori o *operativnom istraživanju* koje je, iako u svojoj suštini poznato još od davnih vremena, sasvim nov metod u naučnom pronalazačstvu potrebnih elemenata za donošenje operativnih i strategijskih odluka. Ratne operacije postale su u savremenom ratu isuviše složene da bi njihovo pravilno rukovođenje danas moglo biti sasređeno u rukama samo jednog čoveka, pa makar on imao i svoj štab pored sebe.

U čisto vojnom pogledu, metodom operativnog istraživanja rešavaju se najčešće sledeća pitanja: određivanje stvarnog efekta oružja i postojeće ratne opreme; naučna analiza proteklih operacija, kao i onih koje su u toku, da bi se tačno opredelila efikasnost primenjene taktike; uticaj naoružanja na taktiku i obratno;

opredeljivanje unapred rezultata iz pretstojećih operacija; analiza efikasnosti i pogodnosti formacije i metoda, itd. Poznato je, kaže pisac, da se jedan metod, upotrebljen za rešavanje jednog problema, može upotrebiti i za rešavanje problema iz sasvim drugom domena, itd.

Po izvesnim podacima, navodi dalje pisac, na operativno se istraživanje troši danas u SAD po 20.000 dolara na svakog istraživača godišnje, a njihovo se brojno stanje ceni na preko 900 lica. Cela je služba istraživanja podeljena na preko 40 sekcija, od kojih postoje posebne sekcije za istraživanja u vojsci, a posebne za vazduhoplovstvo i mornaricu, pored mnogobrojnih sekcija za civilne službe, kao što su industrija, saobraćaj, sanitet, poljoprivreda i dr.

Na kraju sveske objavljen je članak generala Beržerona, predsednika Komiteta za naučna istraživanja u okviru potreba narodne odbrane, koji govori ukratko o izgledima na budućnost. On, pre svega, izražava pohvalu redakciji časopisa koja je došla na ovako lepu i korisnu misao da u jednoj svesci sakupi i objavi sve poslednje novine na polju vojne tehnike. Zatim, naročito ističe Broljijeve reči, po kojima su uspesi na polju nauke i tehnike vazda bili tačno vezani za progres naoružanja, koje je služilo kako sreći tako i nesreći čovečanstva. A danas, kada su oči celog miroljubivog čovečanstva upravljene u budućnost mira, napori na polju naučnog istraživanja dobijaju sve veći mirnodopski značaj.

M. P.

J. M. Spejt: GRADOVI KAO BORBENO POPRIŠTE

U članku pod gornjim naslovom¹⁾, jedan od poznatih britanskih pisaca i autoriteta iz oblasti međunarodnog ratnog i vazduhoplovnog prava, razmatra na interesantan način jedan od veoma aktuelnih problema vojnog vazduhoplovstva. Vrednost njegovog članka je u tome što, pored čisto vojno-vazduhoplovnog značaja i upotrebe savremene avijacije, iznosi i podvlači značaj i potrebu za jednom međunarodnom obavezom u pogledu ograničenja upotrebe nuklearnog oružja, naročito protiv civilnog stanovništva. Ukazujući na posledice upotrebe atomske bombe protiv civilnog stanovništva i iznoseći mišljenje, nekih političara, vojnika i naučnika, pisac se ustvari zalaže — i apeluje na odgovorne ličnosti u svetu — za donošenje jedne, za početak makar i privremene, obaveze za ograničenje upotrebe nuklearnih oružja protiv gradova i naseljenih mesta.

Posebna interesantnost ovog članka je što se u njemu na znalački način ukazuje na nekorisnost i nerentabilnost napada na gradove i što se ukazuje na efikasnost i rentabilnost upotrebe nuklearnog oružja protiv čisto vojnih objekata — van okvira gradova. Pored toga, članak ra-

zmatra mogućnost rešenja, počev od ograničenja do konačnog eliminisanja nuklearnog oružja, što se poklapa sa stavom i gledanjem onih zemalja koje su aktivni pobornici za upotrebu atomske energije za mirnodopske, umesto ratne svrhe.

*

U uvodnom delu pisac ističe da su gradovi u toku Drugog svetskog rata postali pravo ratno poprište. U Prvom svetskom ratu gradovi su bili mesta samo manjih vazdušnih napada. Međutim, usavršavanjem vazduhoplovnih ubojnih sredstava u toku Drugog svetskog rata u gradovima i iznad njih vođeni su ogorčeni ratni okršaji, često krvaviji nego na samom frontu. Tako naprimer, samo pet gradova: Hamburg, Drezden, Tokio, Hirošima i Nagasaki dali su u toku Drugog svetskog rata oko 400.000 žrtava. Prema sadašnjem stanju u razvoju oružja masovnog razaranja i uništavanja, u eventualnom budućem ratu može se računati na mnogo veći broj žrtava u pojedinim gradovima nego što je on bio u jednoj bici u ratovima 1914—1918 i 1939—1945. Zbog toga je potrebno i vreme je, podvlači pisac, »da zazvonimo na uzbunu«.

Gradovi su nekorisni objekti vazdušnog napada. — Iako savremeno vazduhoplovstvo sa svojim

¹⁾ Cities As Battlefields, By J. M. Spaight, *Air Power*, april 1955.

nuklearnim ubojnim sredstvima pretstavlja strahovito ubitačno i uništavajuće ratno sredstvo, ipak njegova upotreba protiv gradova u kojima bi bili pogodeni uglavnom žene i deca, ne bi dali očekujuće rezultate presudnog vojnog značaja. Zbog toga, a u cilju zaštite žena i dece u kojima je sadržan opstanak nacije, pisac smatra da bi ih trebalo na svaki način poštediti. On bez ikakve sumnje veruje da će jednog dana biti zabranjena upotreba nuklearnih oružja. Međutim, postavlja se pitanje ne bi li se do toga dana mogla oformiti neka vrsta ustanove koja bi na neki način mogla zabraniti da se u budućim ratovima bombarduju gradovi. On takođe smatra da bi to trebao da bude prvi korak u rešavanju problema zabrane bombardovanja gradova.

U pogledu samog vojnog značaja, pisac smatra gradove nekorisnim i nerentabilnim objektima napada. Kao primer ističe da bi se Rusi mogli da bore čak i ako bi Moskva i Lenjingrad bili *atomizirani*. Međutim, isto tako smatra da se oni ne bi mogli boriti u slučaju da im budu uništene petrolejske oblasti Kavkaza, pa iz tog izvodi zaključak o nekorisnosti atomiziranja gradova.

Pisac se ne slaže sa uobičajenim argumentima da napad i pretnja napadom na gradove, zbog svoje katastrofalnosti, može da doprinese izbegavanju rata, odnosno da sačuva mir. Zbog toga postavlja pitanje: šta će biti, ako ta opasnost ne otkloni rat? U tom se slučaju mogu očekivati strašnija i ubitačnija bombardovanja gradova nego u prošlom ratu. U vezi s tim, iznošenjem primera eventualnog sukoba zapadnog i istočnog bloka, a u cilju apela na rešavanje pitanja zabrane bombardovanja gradova, pisac smatra da ni atomska bomba ni njeno postojanje ne mogu biti sredstvo mira. Ako dođe do rata, ne samo što će Zapad, podvlači pisac, atomizirati neprijateljske gradove, već će i neprijatelj to učiniti s našim. Da li će to biti odbrana? Zapad mora imati armije, a njegovi saveznici takođe, nastavlja pisac, ali kakva će biti njihova vrednost pred atomskom opasnošću? Pisac navodi reči jednog oštroumnog mislioca koji je rekao: »šta će vredeti Evropska armija, ako narodi koji treba da je predvode mogu i sami da budu pretvoreni u prah i pepeo pre nego što SAD uspeju da sa svojom snagom unište sov-

jetsko stanovništvo?« Pisac to smatra suštinskim problemom i naglašava da treba razlikovati pitanje odbrane od pitanja odmazde, a pod *odbranom* podrazumeva zaštitu od napada koji sprema *odmazda*. U vezi s tim on ističe da je čudna koncepcija odbrane upotrebom nuklearnih oružja i da nema nikakvog opravdanja koncepcije odbrane jedne zemlje koja ne bi vodila računa o ženama i deci, a to znači o gradovima. Odbrana koja bi žene i decu stavljala u prve borbene redove i izlagala ih uništenju u interesu »nacionalne bezbednosti«, pretstavlja ironiju odbrane. Deca su narod sutrašnjice. Desetine hiljada dece žive u velikim gradovima i one mogu biti žrtve vazdušnog napada pre nego što bi se bilo koji plan njihove evakuacije mogao sprovesti u delo.

Mir putem zastrašivanja navodi se često kao glavni argument strategije koja bazira na mišljenju da do rata neće doći zbog njegovog užasa. Prema tome, veruje se da do tog užasa neće doći. Pisac osuđuje ovaj novi i čudan način približavanja svetskom miru, jer u tome u osnovi leži užas i strah. Strah je bio jedna od četiri bolesti od koje je patilo čovečanstvo, a vizija predsednika Ruzvelta o boljim danima koji dolaze predviđala je otklanjanje straha.

Kao glavno sredstvo u ulozi nosioca straha pisac ističe vazduhoplovstvo naoružano atomskom bombom i smatra da je ono zbog toga već dobilo veliki broj protivnika. Ovi protivnici vazduhoplovstva, odnosno njegove upotrebe protiv gradova i naseljenih mesta, nisu samo pacifisti ili slabići. Među pobornicima zabrane bombardovanja gradova nuklearnim oružjima nalaze se mnogi vrlo sposobni i istaknuti oficiri. Nema nikakve osnove da se oni smatraju kukavicama ili da pate od opsesija. Prema rečima generala Tедера u britanskom Gornjem domu, marta 1954, oni se ne mogu svrstati u krug »onih reakcionara i sentimentalaca koji smatraju bombu nenodesnim i amoralnim oružjem«. U vezi s tim pisac se poziva još na neke članke koje je donosio »Tajms« i iz jednog od njih, od jula 1954, citira sledeće: »... ima mnogo ljudi koji sumnjaju i praktičnu vrednost i moralnu opravdanost da se strategijski ciljevi bombarduju atomskim

oružjem«, iz čega proizlazi da ne bi trebalo bombardovati gradove.

Vazduhoplovstvo u opasnosti. — Slično iznetim citatima pisac navodi još neka mišljenja objeljavljena u »Tajmsu«, 1954 kao: »bombardovanje koje može da spreči opštu agresiju može da utiče i na učestanost lokalnih ratova«. Međutim, u tom se članku isticalo da, pošto skoro svaki avion može nositi oružje masovnog razaranja, to upotreba tog oružja može da pretvori lokalne ratove u opšte sukobe, te zbog straha od takvih rezultata može doći do isključivanja vazduhoplovstva iz lokalnih sukoba sličnih Korejskom ratu, sve dok ono »jednog dana ne bude svedeno na to da se izjednači sa teritorijalnim trupama«.

Ma koliko ovo izgledalo apsurdno, ističe pisac, to nije nemoguće. U vezi s tim on potseća one koji to smatraju apsurdnim na 1932 godinu, kada se diskutovalo o jednom sporazumu po kome bi se vazdušno bombardovanje uopšte zabranilo i koji je bio skoro prihvaćen na jednoj međunarodnoj konferenciji, kao i na činjenicu da je godinu dana posle toga, 1933, u Velikoj Britaniji na poznatu anketu *Peace Ballot*, na pitanje »da li ste za to da se međunarodnim ugovorom zabrani svako nacionalno vojno i pomorsko vazduhoplovstvo« 9,500.000 ljudi odgovorilo sa »da«, a svega nešto više od 1,500.000 ljudi sa »ne«, pa ipak, nije došlo do zabrane. Trebalo bi, dakle, prihvatiti mišljenje većine i naći rešenje zabrane bombardovanja gradova.

Zalaganje za zabranu upotrebe bombardarske avijacije treba danas da bude jače nego ranije, s obzirom na to da bombarderi više ne nose samo klasične već i atomske bombe — oružje masovnog uništavanja. Međutim, ističe pisac, oni koji su se protivili zabrani i protive se i dalje, mogli bi radi umirenja svoje savesti da ostanu dosledni u pogledu klasičnih bombi, ali da prihvate zabranu bombardovanja atomskim bombama. Time bi se za njih otklonila opasnost da vazduhoplovstvo bude sasvim isključeno, a bolje je ostati pri bombardovanju klasičnom bombom nego onom koja preći da uništi čovečanstvo.

Gradovi ne mogu biti neutralizovani, mada ima iskrenih pobornika koji traže da se zabrani svako bombardovanje gradova i naseljenih me-

sta, verujući, naprimer, da bi, ako se Engleska odrekne bombardovanja naseljenih mesta, to isto učinila i Rusija. To bi ustvari pretstavljalo *neutralizaciju* gradova. Međutim, postavlja se problem imperativne potrebe bombardovanja nekog važnog vojnog objekta koji se nalazi u granicama grada. Da li će se napad moći izvesti sa punom preciznošću tako da uništi samo takav objekat, kao što je to bio slučaj sa upotrebom klasičnih bombi? Pored toga, svaka od zaraćenih strana može preduzeti napad na gradove izgovarajući se vojnim potrebama. Preciznost bombardovanja, ako je u pitanju atomska bomba, ne dolazi u obzir niti može biti govora o napadima na pojedine ciljeve; ona će svojim strahovitim dejstvom zahvatiti ceo, ili najveći deo gradskog prostora.

Prema mišljenju jednog istaknutog naučnika iz oblasti atomske energije, Dr P. E. Hodgsona, bilo bi razumnije, bar za sadašnju etapu, da se ograniči zabrana bombardovanja gradova samo za atomske bombe. U vezi s tim, njegov je predlog da se svi narodi obavežu da neće nikad upotrebiti atomsku bombu protiv nastanjenih gradova. Drugi jedan Amerikanac smatra da se treba odreći upotrebe atomske i hidrogenske bombe protiv civilnog stanovništva, pošto se one mogu bolje koristiti protiv vojske, mornarice, aerodroma, saobraćaja i petrolejskih izvora. On dalje smatra da bi obaveza mogla biti u izjavi svake od zaraćenih strana da neće upotrebiti atomske bombe protiv gradova, kao što je to bilo između zaraćenih strana, septembra 1939, u pogledu zabrane upotrebe bojnih otrova. Garancija za to bila bi obaveza svake zemlje da će se pridržavati datog obećanja. On smatra da je to ostvarljivo, koliko iz humanih razloga, toliko i zbog činjenice da se mogu naći mnogo korisniji ciljevi napada nego što bi bili sami gradovi.

Pisac iznosi jednu Čerčilovu izjavu od 16 novembra 1937 u Donjem domu, koja po njegovom mišljenju važi i danas, a to je da nema sumnje da, ako jedna strana u ravnopravnom sukobu uništava civilno stanovništvo, a druga gađa samo vojne objekte, one koji su od bitne važnosti za njihov ratni potencijal, pobjeda će biti na onoj strani koja pod svim ostalim jednakim uslovima izbegava teror protiv nemoćnih i slabih. Prema tome, nije

isključeno da može doći do toga da se sve zaraćene strane uzdrže od bombardovanja gradova.

Pisac smatra da bi se mogla doneti prečutna konvencija koja bi bazirala na recipročnom interesu zaraćenih da se izbegne razaranja gradova i naseljenih mesta.

Napad na moral stanovništva smatra se značajnim činiocem bržeg završetka rata; međutim, pisac članka u vezi s tim iznosi dvojake prigovore. Prvi je u tome što će strana koja raspolaže jačim vazduhoplovstvom i većim skladištem nuklearnih oružja izgubiti to postojeće preimućstvo trošenjem svoje moći napadima na naseljene centre u cilju slabljenja neprijateljskog morala. Mnogi misle da će slabljenjem morala neprijateljskog stanovništva biti moguće rešiti rat za rekordno kratko vreme. Međutim, pisac podvlači da je to obnavljanje *Duetove doktrine*, koja je u velikoj meri diskreditovana u prošlom ratu. Zatim, zemlja koja ima jače vazduhoplovstvo i veći lager bombi može imati i nepovoljniji položaj i biti osetljivija prema bombardovanju nego druga zaraćena strana, naročito ako ima veće prostranstvo sa široko razbacanim aglomeracijama. Pored toga, i slabija strana u vazduhoplovstvu može prva da izvrši napad, u kom slučaju čak i neznatan broj novog oružja može učiniti velike štete.

U vezi s tim pisac pominje Čerčilovu izjavu u Donjem domu od 28 marta 1950: »SAD mogu imati 1.000 atomskih bombi, a Rusija svega 50, ali ako tih 50 padnu na nas, mi ćemo preživeti tako strašne časove kakve ljudska mašta uopšte ne može da zamisli«.

Rat u neprijateljskom vazdušnom prostoru. — Drugi prigovor koji se odnosi na napad na moral jeste da napad na gradove može imati za posledicu smanjenje osnovnih odbranbenih snaga potrebnih za odbranu sopstvene teritorije. U slučaju vazdušnog rata nad neprijateljskom teritorijom neprijatelj će biti vrlo zaposlen nad sopstvenom teritorijom i neće imati vremena da napada gradove protivnika. Ovo je bilo u toku Drugog svetskog rata sa Nemačkom. Ona je morala da angažuje vrlo mnogo kapaciteta svoje vazduhoplovne proizvodnje na izgradnju lovaca i zbog toga je imala malo mogućnosti da proizvodi bom-

bardere. 1939 je nemačko vazduhoplovstvo imalo u svom sastavu 43%, a 1944 66% lovaca od ukupnog broja aviona.

Međutim, uzdržavanje od bacanja atomskih bombi na gradove neće mnogo promeniti takvu situaciju. Gradovi, ili jasnije, vojni objekti u gradovima, i ako budu napadani samo konvencionalnim bombama, moraće se braniti u vazduhu kao u prošlom ratu. U tom će smislu gradovi i dalje biti ratna poprišta, a biće potrebno još više snaga za zaštitu objekata van gradova koji mogu biti napadnuti atomskim ili drugim bombama. Objekti van gradova, kao što je izneto, biće mnogo korisniji i verovatniji ciljevi i zbog toga će se morati stalno braniti.

Primena nuklearnih oružja u taktičkim dejstvima ide u prilog ograničenja bombardovanja naseljenih centara. U eventualnom ratu, zapadnim saveznicima biće veoma potrebno taktičko nuklearno oružje u velikim količinama, ako dođe do sukoba između snažnih armija Istoka i manjih, ali bolje opremljenih snaga Zapada. Izgleda, kaže pisac, da je maršal Montgomery imao u vidu takvu situaciju, kad je izneo — u javnosti oštro kritikovanu — nameru Vrhovnog štaba savezničkih snaga u Evropi da upotrebi atomsko oružje za odbranu i to u taktičke svrhe. Ovo potvrđuje i izjava generala Grintera od 5 aprila 1954 u Londonu, kada je rekao: »Naša osnovna strategija je da stvorimo tako snažnu zaštitu da se neprijatelj mora koncentrisati ako hoće da prodre, a kada on izvrši koncentraciju, mi ćemo upotrebiti razornu moć atomske bombe«.

Iz prednjeg se očigledno vidi prebacivanje važnosti sa strategiske na taktičku primenu nuklearnih oružja, a samim tim i mogućnost prihvatanja obaveze za ograničenje bombardovanja gradova atomskim bombama.

Eliminisanje nuklearnog oružja, to jest plan po kome bi se ograničila odnosno zabranila upotreba tog oružja protiv gradova, predstavljao bi samo privremenu meru. On ne bi bio ni potreban ako bi se usvojio predlog odluke Generalne skupštine UN od 1946 prema kojoj treba iz nacionalnih naoružanja isključiti nuklearno oružje. Međutim, ističe pisac, može se naći neko ko će reći da je od tog vremena prošlo mnogo i da je situacija iz osnove izmenjena, po-

što se nuklearno oružje razvilo i učvrštilo tako da ne može više biti zabranjeno. Ovakvo gledište često izražavaju predstavnici američkog vazduhoplovstva i kao dokaz toga, pisac navodi gledište izneto na sastanku u Omahi avgusta 1954, Udruženja američkog vazduhoplovstva: »Mi verujemo da naša nacionalna politika mora jasno da definiše nuklearna oružja kao zakonite i konvencionalne instrumente za suprotstavljanje agresiji, ili će inače privremeno preimućstvo vazduhoplovstva u tehničkim oružjima biti ozbiljno kompromitovano«. I dalje: »Mi verujemo da interes našeg nacionalnog

opstanka zahteva napad na osnovne izvo-re vojne moći u slučaju bilo kakve agresije« (*Air Force*, oktobar 1954).

U daljim razmatranjima pisac ističe dosadašnje pokušaje ograničenja upotrebe atomske bombe, pozivajući se takođe na razne izjave u tom smislu i zaključujući da će o upotrebi atomske bombe rešavati civilne, a ne vojne vlasti, ali da se pri odluci o tome mora voditi računa o razlici koja postoji između strategijske i taktičke primene nuklearnog oružja.

S. B.

POVODOM DISKUSIJE U ITALIJI O ODNOSU IZMEĐU NAPADA I ODBRANE U VEZI SA TAKTIČKIM ATOMSKIM ORUŽJEM

Kroz tri članka, pod dole navedenim naslovima,¹⁾ vođena je u italijanskom vojnom časopisu *Rivista Militare* kraća diskusija po pitanju uticaja novog taktičkog atomskog oružja na taktičku doktrinu italijanske vojske.

Pisac prvog članka polazi od tvrdjenja da ratna veština neprekidno evoluirala, a njen je osnovni problem u tome da joj teorija ne zaostane i da je ne prevaziđu tehnika i opšti napredak. Formulirajući svoje principe i doktrinu, on smatra da se teorija mora oslanjati na iskustva iz prošlosti, pri čemu se sadašnjost mora u punoj meri uzeti u obzir, dok u budućnost treba proniknuti što je moguće više.

Veliki broj vojnih poraza, po mišljenju pisca, ima svoj duboki koren u preteranom vezivanju nauke o ratu za iskustva iz prošlosti.

Iako je taktička doktrina italijanske vojske, ističe pisac, izgrađena istina u teškim posleratnim godinama, ona je ipak dosta dobra. Međutim, pošto je rađena ubrzano, njome su obuhvaćeni samo rezultati iskustava sa bojišta prošlog rata, a ne i iskustva i rezultati opita današnjice (koji su, većinom, još neustaljeni). Pritom se nije zašlo ni u budućnost, ukoliko su

predviđanja uopšte mogućna. Zato je, tvrdi pisac, neophodno izvršiti hitnu reviziju i upotpunjavanje taktike, jer ona mora ići ukorak sa evolucijom borbenih sredstava, što je naročito važno danas s obzirom na pojavu atomskog oružja.

Najbolji ciljevi atomskog oružja na bojištu su, kaže pisac, koncentrisano ljudstvo i borbeno sredstvo, a to, po njegovom mišljenju, predstavlja ozbiljan udarac nekim osnovnim postavkama italijanske doktrine. Jedno od osnovnih zvaničnih pravila, koje održava italijansku doktrinu, karakteriše napad kao koncentraciju ofanzivne moći, kojoj se odbrana, sasvim prirodno, mora suprotstaviti koncentracijom snaga i sredstava. »Odatle je proizašla ne samo zamisao o jednoj oslonjoj tački kao koncentraciji defanzivne moći, koja je u stanju da obezbedi održanje nekog važnog objekta u odbrani, nego i o čitavom pojasu oslonih tačaka koje se uzajamno potpomažu u praznim međuprostorima. Pritom je svaka od njih osposobljena za potpuno kružno dejstvo i na takvom je rastojanju od drugih da je neprijatelj ne može izolovano napasti. Ceo ovaj nesumnjivo dobro sklopljeni sistem imao je još i ranije osetljivo mesto u jačini tih oslonih tačaka, od čega je zavisila efikasnost cele odbrane«.

¹⁾ Gen. di brig. Pietro Mellano: *Orizzonti tattici*, *Rivista Militare*, juni 1954.

Col. Antonio Saltini: *Evoluzione atomica*, *Rivista Militare*, septembar 1954, i *L'arma atomica tattica e il rapporto di forza fra difesa ed offesa*, *Rivista Militare*, mart 1955.

Posle ovih tvrđenja pisac postavlja sledeća pitanja:

Da li ovaj sistem, utvrđen pravilom pre više od šest godina, daje danas, pred perspektivom atomskih bombi, sposobnih da naprave ogromnu prazninu u krutom pojasu krupnih oslonih tačaka odbranbene organizacije, garanciju efikasnosti?

Da li bi bilo pogodnije smanjiti jačinu oslonih tačaka, predviđenu pomenutim zvaničnim pravilom, a pojačati rezerve koje bi bile podeljene, prikrivene i što pokretljivije, tako da to omogući masira- nje snaga na potrebnom mestu i u pogodnom trenutku?

Zar ne bi bilo korisnije preći u odbrani na duboku organizaciju na bazi uzastop- nih miniranih zona (dejstvo atomske bom- be na mine prilično je slabo), sa lakim oslonim tačkama za njihovu odbranu, dr- žeći pozadi jake i vrlo pokretne rezerve o kojima je napred već bilo reči?

Jedan od osnovnih principa za napa- dača, kaže pisac, oduvek je bio da svoj udar usmeri na slabu tačku branioca. Međutim, upotrebom atomskog oružja u taktici taj se princip iz osnova menja, tako da napadač ima više računa da svoj udar usmeri na jaku tačku odbrane, gde je veća gustina snaga, što pretstavlja bo- lji cilj za atomsko oružje.

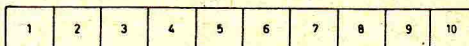
U svakom slučaju može se tvrditi, zaključuje pisac, da se znatno zaostalo u odnosu na zahteve koje postavlja nova fizionomija modernog bojišta, kako u tak- tičkoj doktrini tako, i još više, u osnov- noj strukturi borbenih jedinica.

*

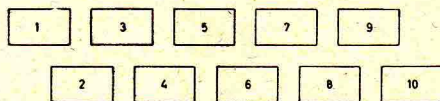
Izložena mišljenja i postavke naišli su na neslaganje i kritiku pisca dva sledeća članka, u kojima on iznosi i obrazlaže svoja gledišta. U prvom od tih članaka (*Atomska evolucija*) pisac najpre naglašava da se u problematici koju je pokrenuo njegov prethodnik, ne radi o nekoj »revoluciji«, već da je ceo proces zavođenja novina u taktici samo »evolucija«. Dalje, on ukazuje da su ovakva teoretska razma- tranja u taktici, tj. bez podloge prakse, ratnog iskustva, veoma teška i da se do- biveni rezultati (zaključci) ne mogu uzimati *a priori* pošto nisu dovoljno sigurni. Pa ipak, naglašava on, uprkos tim teško- ćama, mora se raditi jer »ko zaostane izgubljen je«.

On smatra da njegov prethodnik, u svojim glavnim postavkama zasniva pita- nje revizije i upotpunjavanja italijanske taktičke doktrine, pre svega, na nespoj-ivosti principa koncentracije (prikupljeno- sti), koji dominira u njihovoj defanzivnoj (kao i ofanzivnoj) doktrini, sa uništava- jućim dejstvom atomskog oružja. Kritičar smatra da takvo postavljanje problema iz- gleda u osnovi tačno, ali da ipak nije pravilno. On svoje mišljenje potkrepljuje razmatranjem unutrašnjeg procesa koji se odigrao u strukturi italijanske taktičke odbrane pri njenom prelazu sa starog, li- niskog na novi, posleratni tip, u kome se odbrana organizuje po odvojenim oslonim tačkama. Pre svega, kaže on, pojam kon- centracije je *relativan* i gde god snage nisu razvijene u liniju, pa bile one i znatno razređene, uvek se može tvrditi da postoji izvestan stepen koncentrisanosti. Međutim, ovde se ne radi o tome, već se postavlja pitanje da li je novi tip odbrane, imajući u vidu povećane mogućnosti kon- centracije snaga napada, suprotstavio ovo- me veću statičku koncentraciju snaga, tj. da li je prelaskom sa liniskog odbranbe- nog sistema na onaj pod odvojenim tač- kama, povećana koncentracija ljudstva i materijala?

Svako se može, smatra pisac, lako uve- riti u to da oslona tačka ne pretstavlja veću koncentraciju (naročito ljudi) u po- ređenju sa ranijim sistemom, i to pro- stim upoređivanjem gustine snaga i sred- stava na površini sadašnje bataljonske o- slone tačke sa onom na površini predrat- nog dela odbranbene linije koji je dode- ljuvan bataljonu.

Skica 1 — Odbrana sa neprekidnim frontom

Skica 2 — Odbrana sa pojasom oslonih tačaka i međuprostora

Snage izvučene iz linije (pravougaonici sa parnim brojevima) nisu upotrebljene za povećanje gustine na površinama sa ne-

parnim brojevima, već za obrazovanje novih površina unazad, radi povećanja dubine i elastičnosti odbrane. Na taj način izlazi da nov element ne pretstavlja, u tolikoj meri, sama oslona tačka, koliko je to međuprostor stvoren oko nje. I tako, pored procesa nezatnog zgušnjavanja (koncentracije) u unutrašnjosti osnovnog elementa odbrane — oslone tačke, izvršen je proces razređivanja snaga u okviru odbranbenog sistema — putem međuprostora. Utisak da su oslone tačke izraz velike koncentracije nastao je više iz njihovog posmatranja u odnosu na okolne, prazne međuprostore.

Prema tome, zaključuje pisac, stvarna koncentrisanost snaga u strukturi ove odbrane, sačinjene od manjih oslonih tačaka i međuprostora, nije tolika kao što izgleda i što se misli. Italijanska odbrana, ističe on, ukotvljena je na izvesnom broju jakih položaja koje posedaju određene snage, sa izvesnim stepenom gustine; međutim, velikim mogućnostima koncentracije napada, odbrana se manje suprotstavlja ovim svojim statičkim elementom, a više svojom dubinom i elastičnošću i, naročito, naknadnim koncentracijama vatre artiljerije i avijacije i protivnapadom.

Na osnovu svega izloženog pisac smatra da nije potrebna veća revizija i upotpunjavanje postojeće taktičke doktrine. On, naprotiv, misli da odbrana sa osrednje velikim, duguljastim oslonim tačkama, sa znatnim međuprostorima i širokom primenom dinamičnog reagovanja (protivnapadi), pruža vrlo povoljne uslove za »atomsku evoluciju« time što nije daleko od ostvarenja pravilnog odnosa između dva suprotna zahteva atomske taktike: rasturenosti snaga i njihove koncentrisanosti. Napad se neće izvoditi samo atomskim oružjem, već i pešadijom i oklopnim snagama, a često i uz primenu vazdušnih desanata u pozadini i na bokovima, pri čemu će, po svoj prilici, dolaziti do privremene koncentrisanja; iz istih razloga biće potrebna izvesna koncentracija i u odbrani, naročito pri reagovanju rezervama.

Prema tome, zaključuje pisac, mada su revizija i upotpunjavanje postojeće italijanske taktičke doktrine veoma potrebni, nije potrebno iz osnova menjati postojeća shvatanja, niti valja stvar postavljati na liniju antikoncentracije.

U daljem izlaganju pisac dodiruje drugi deo pokrenutog pitanja, tj. kako stoji

stvar sa *gustinom snaga* u samim oslonim tačkama. On nalazi da to nije raspravljeno kroz prethodno razmatranje i da treba tek videti da li sadašnja gustina, mada je manja nego pre, odgovara atomskoj taktici. Odgovor na ovo pitanje može se, po njegovom mišljenju, dati tek kad se razjasni osnovno pitanje celokupne »atomske evolucije«, a to je: u kom smislu i u kojoj meri pojava taktičkog atomskog oružja menja odnos u jačini između napada i odbrane.

Pod utiskom uništavajućeg dejstva atomskog oružja, nastavlja pisac, nameće se lako i skoro instinktivno verovanje da je potrebno smanjiti gustinu snaga oslonih tačaka. Ali, pre nego što bi se ono usvojilo, neophodno je utvrditi kako stoji sa izmirenjem suprotnih zahteva gustine i razređenosti s obzirom na novi odnos napada i odbrane. Pitanje je, da li to izmirenje treba tražiti na planu bataljonske oslone tačke ili nižem. Da li je sadašnja, osrednja oslona tačka, dobro ukopana, sa malom stalnom posadom koja ima da je brani, pogodan, isplativ cilj za atomsko oružje itd.? Sve su to pitanja čije rešenje treba tražiti kroz novi odnos napada i odbrane, koji će biti osnova i za uvođenje drugih novina u taktici.

Taj odnos pisac razmatra u drugom, posebnom članku. On je pitanje postavio ovako: Da li će primena atomskog taktičkog oružja biti od veće koristi napadu ili odbrani ili će, pak, dosadašnji odnos u jačini između ova dva vida borbe ostati nepromenjen? Atomsko je oružje projektil sa ogromnom i do krajnosti koncentrisanom eksplozivnom moći. Zato je ono, samo po sebi, oružje sa izrazitim ofanzivnim svojstvom. Njegova sposobnost zaustavljanja, tj. odbranbena sposobnost, nije u srazmeri sa njegovom moći, jer njegovo uništavajuće dejstvo, u opsegu svog prostiranja, daleko prevazilazi potrebe zaustavljanja — odbrane, a van tog opsega njegova sposobnost zaustavljanja naglo opada sa povećanjem otstojanja od mesta eksplozije, te se ubrzo svodi na nulu.

Prema tome, po mišljenju pisca, upotreba atomskog oružja u cilju zaustavljanja, koje je vrlo važan deo odbrane, neekonomična je i pretstavlja rasipanje; bolji bi se efekat postigao korišćenjem sredstva manjeg uništavajućeg dejstva, upotrebljenog u većem broju i na većoj površini.

Međutim, naglašava pisac, razmatranje se ne može ograničiti samo na ovu karakteristiku, već je neophodno utvrditi koji vid borbe nudi više mogućnosti da se izbegne dejstvo atomskog oružja. Snage, raspoređene u mestu i nezaklonjene, izloženije su tom dejstvu nego one koje se kreću. No, s druge strane, statičnost omogućuje zaštitu pomoću fortifikacijskih objekata, zaklanjanja i maskiranja, tako da se ta osetljivost može u vrlo velikoj meri smanjiti ili čak otkloniti. Stoga ta statičnost ne mora značiti i veliku izloženost dejstvu atomskog oružja. Ostaje, prema tome, da su tom dejstvu najizloženije jače koncentracije ljudi i borbenih sredstava. Potrebno je, dakle, utvrditi koji vid borbe mora primenjivati jače, veće koncentracije: napad ili odbrana.

Poznato je, nastavlja pisac, i manje-više sve doktrine to usvajaju, da je najistaknutiji princip napada princip mase, odnosno koncentracije moći, što na pravcima glavnih udara protiv organizovanog otpora mora dovesti do znatnih koncentracija ljudi i sredstava, naročito pešadije i artiljerije. Prema tome, napad bi se teško mogao odreći koncentracije. Međutim, danas, pred pojavom ogromne uništavajuće moći atomskog oružja, mnogi preporučuju, i to sa puno razloga, rasturenost snaga i sredstava. — Pisac smatra da prelaz od dosada praktikovane koncentracije u napadu na rasturenost predstavlja ozbiljan korak koji se ne bi smeo učiniti dok se prethodno ne utvrdi: a) da koncentracija nije više potrebna napadu zbog veće rasturenosti na koju je primorana i odbrana, odnosno zato što je koncentracija zamenjena samom atomskom eksplozijom ili, b) da koncentracija nije više pogodna, jer šteta od atomskog dejstva prevazilazi sve koristi koje ona pruža.

Prva postavka (a), ističe pisac, ne bi se mogla prihvatiti iz sledećih razloga:

— zato što su napadu uopšte potrebne znatno veće koncentracije nego odbrani, usled čega ova ima mogućnosti da se drži gustine koja je nešto ispod one granice koja je postavljena atomskim oružjem, dok će napad morati prelaziti tu granicu;

— zato što atomsko oružje ne može samo da nadoknadi koncentraciju potrebnom napadu, jer je njegovo dejstvo kratkotrajno i lokalno.

Ako se želi prihvatiti druge postavke (b), treba naći neku zamenu za koncen-

traciju, jer je rasturenost snaga samo pasivna mera koja ne može doneti uspeh, tražen napadom. Dok se u odbrani može naći efikasna zamena za nepogodnu statičku koncentraciju (u povećanju dubine, u izboru jakih položaja, u prirodnim i veštačkim preprekama, u fortifikaciji i naoružanju za daljnje dejstvo), takve zamene u napadu nema, izuzev u korišćenju naoružanja za daljnje dejstvo.

Stvar, dakle, stoji tako da napad mora primenjivati znatne koncentracije, dok će ih dobro organizovana odbrana izbegavati, jer one i na onim osecima gde neće doći do napada vezuju za zemljište znatne snage, a to ide na štetu stvaranja rezervi za aktivno dejstvo. Statička koncentracija uvek je neekonomična, pa je zato treba svoditi na najmanju, neophodnu meru, a koristiti manevar za ostvarivanje trenutne koncentracije na odlučnoj tački i u pravom momentu, što donosi mnogo više koristiti.

Na osnovu izloženog, zaključuje pisac, izlazi: da je jača, veća koncentracija ljudi i sredstava neophodna napadu (protivnapadu), ali ne i statičkoj odbrani; dalje, može se izvući zaključak da odbrana nudi mnogo više mogućnosti nego napad za izbegavanje dejstva atomskog oružja, jer je u taktici najpovoljniji atomski cilj koncentracija ljudi i sredstava; najzad, raniji odnos u snazi između napada i odbrane pomećen je pojavom atomskog oružja u korist odbrane.

Ovome tvrđenju mogu se, po mišljenju pisca, staviti izvesni prigovori, među kojima bi najvažniji bili sledeći:

Prvi prigovor: moguće je, manevarom i obmanom, i odbranu naterati da koncentriše svoje snage, pa ih onda atomskim dejstvom uništiti. Ostavljajući postrani to da i branilac može primeniti isti postupak prema napadaču, ne može se očekivati da ovakvi poduhvati pruže veće koristi, zato što će protivnik težiti da na svaki način izbegne »zgušnjavanje«. Manevar tipa Kanne vrlo je primamljiv, ali on zahteva snažne obuhvatne krake, koji usled toga, postaju i sami pogodan atomski cilj. Osim toga, dovoljna gustina snaga u okruženju može se postići tek kad je обруч zatvoren i snažan, a tada bi atomski udar mogao samo da ubrza ionako neizbežnu likvidaciju pa, najčešće, njegova primena neće ni biti korisna.

Drugi prigovor: i napadom se može izbeći dejstvo atomskog oružja time što će napadač svoje koncentracije ograničiti samo na odlučujuće momente i izvoditi ih u blizini neprijatelja, u zoni atomske sigurnosti.

Pošto vreme, potrebno za atomsku intervenciju, iznosi oko 8 sati, a zona sigurnosti oko 5 km, izgleda zaista moguće da se u tim granicama izvrše izvesne koncentracije, samo je pitanje da li bi one bile dovoljne za izvršenje većeg napada, pa bio on podržan i atomskim oružjem. Ako bi, ipak, pošlo za rukom da se na ovaj način u napadu izbegne dejstvo atomskog oružja, onda bar teoriski, ne bi u taktičkim okvirima bilo ni atomskih ciljeva ni upotrebe atomskog oružja. Tada bi se ono koristilo, uglavnom, kao pretnja u očekivanju povoljne prilike.

Ne bi trebalo, napominje pisac, žuriti sa optimističkim zaključkom, da se u napadu može potpuno izbeći dejstvo atomskog oružja, jer to još nije dokazano praksom i veoma je sumnjivo. No, ipak, izlazi da u taktici neće biti mnogo povoljnih prilika za upotrebu atomskog oružja, već će ono naći veću primenu u strategiskom okviru, naročito u uništavanju neprijateljskog ratnog potencijala u pozadini.

U svakom slučaju, bilo da je upotreba taktičkog atomskog oružja vrlo ograničena, ili da je uopšte nema, njegov će uticaj na ratnu veštinu biti vrlo velik. Njegovu će postojanje nametati stalno određene postupke i formacije, i to baš one koji će imati za posledicu njegovu neefikasnost u taktici. I tako, čak i u slučaju da atomsko oružje dođe samo do izražaja kao pretnja, ono će više ići na ruku i u prilog odbrani nego napadu.

Treći prigovor: atomsko oružje, čak i kad nema koncentracije koje bi bile pogodni ciljevi, nudi uvek u napadu velike mogućnosti za izvršenje proboja.

Ovo bi se gledašte još i moglo prihvatiti; međutim, ako se u odbrani vešto iskristi rasturenost svojih snaga i, odbacivši neprekidan front povećane dubina, njen će proboj zahtevati mnogo atomskih projektila ili bombi — a proboj odbranbenog sistema još nije pobjeda, već samo njen preduslov. Potrebno je, sem toga, da se taj uspeh i brzo razvije i koristi. Pomoću kakvih trupa i na koji način? Po mišljenju pisca, to se ne bi moglo izvesti pomoću snaga koje bi se kretale peške, pa ni pomoću motorizovanih ni mehanizovanih snaga, već jedino širokom primenom vazдушnih desanata — a to nailazi na mnoge smetnje i nije uvek moguće.

Uzevši sve u obzir, pisac nalazi da taktičko atomsko oružje, i pored svojih čisto ofanzivnih karakteristika, pomera odnos u jačini između odbrane i napada u korist odbrane, pošto je ona sposobnija da, ne gubeći svoje mogućnosti, izbegne uništavajuće atomsko dejstvo. Tom osnovnom razlogu može se još dodati i to da je dejstvo atomskog oružja na minska polja slabo i, s druge strane, da se njime mogu stvarati neprolazne zone, mada je to dosta neekonomično.

Na kraju pisac kaže da po osnovnim zaključcima koje on izlaže ima i suprotnih gledišta, što je sasvim razumljivo kad se zna da su ti zaključci rezultat samo deduktivnog rezonovanja, a ne i praktičnog iskustva. Njih bi mogla, eventualno, da pobije samo praksa, a ona je, po mišljenju pisca, svima nepoželjna.

T. Č.

Major M. R. V. Barouz: ATOMSKI RAT I PEŠADISKA DIVIZIJA

U svom članku pod gornjim naslovom¹⁾, pisac posle izvesnih opštih razmatranja prelazi na oblast taktike, pri čemu počinje sa napadom.

On smatra da se u budućnosti neće izvoditi pešadiski napadi velikog obima,

jer bi branilac mogao dejstvovati atomskim oružjem po snagama napadača.

Napadač takođe ne bi mogao neposredno da sledi eksplozije svojih atomskih projektila, zbog potrebe održanja zone sigurnosti od oko 3 km od nulte tačke eksplozije, a tučeni rejon mogao bi zaposteti tek 45 minuta posle eksplozije.

Stoga je verovatno da će komandant snaga koje vrše napad pokušati da ato-

¹⁾ Atomic Warfare and the infantry division by major M. R. W. Burrows, *The Journal of the Royal Artillery*, april 1955 god.

*mizira*²⁾) neprijateljske koncentracije, a zatim da izvrši brz napad sa tenkovima ili mehanizovanim divizijama. Pri ovoj vrsti napada on će se suočiti sa tri glavna problema: ustanovljenjem mesta neprijateljskih koncentracija; prolaskom kroz prepreke i rasporedom i kretanjem svojih rezervi.

Ustanovljavanje mesta koncentracije neprijateljske pešadije biće relativno lako, jer će aerofotosnimak brzo pokazati koje je taktičke zemljišne tačke neprijatelj izabrao da brani.

Pojas prepreka, prema mišljenju pisca, mora biti brzo savladan, jer bi inače učinak bilo koje atomske eksplozije mogao ostati neiskorišćen zbog pokreta neprijateljskih oklopnih jedinica. Jake jurišne snage na uskom frontu biće vrlo osetljive na neprijateljski atomski napad, te prepreka treba da bude probijena na više mesta, dovoljno međusobno udaljenih, da bi se izbegla njihova *atomizacija* sa jednim istim projektilom ili sa dva.

Jedinice, pak, u rezervi moraju biti razmeštene dovoljno blizu da bi eksplozive svaki uspeh postignut od strane prvog borbenog reda, ali se one moraju držati rastresito — sve dok je to nužno — da bi se izbegla njihova *atomizacija*.

O d b r a n a. — Pisac smatra da cilj divizije u odbrani mora biti da slomi neprijatelja koji prodre u njenu zonu. Najekonomičniji način da se ovo postigne je ako se neprijatelj primora da se koncentriše u takvom broju i jačini, kako bi pružio unosan atomski cilj. To se postiže pomoću najslabijih braniočevih snaga, kako bi se izbegla njihova *atomizacija*.

Pisac smatra da uglavnom postoje tri slučaja u kojima se napadačeve snage mogu koncentrisati, a to je pri uklinjavanju, pri prolasku kroz pojas prepreka i pri napadu na zemljište koje zatvara osu napredovanja u napadu. Da bi stvorila uslove za svaku od ovih situacija i da bi ih iskoristila, divizija treba da bude razvijena u tri grupe: osiguravajuće snage, snage za sprečavanje prodora i snage t. zv. *pivoa*.

Osiguravajuće snage (snage u pojasu obezbeđenja) treba da budu u stanju da

²⁾ Pisac upotrebljava ovaj termin da bi opisao stanje trupa ili reiona neutralisanih atomskom eksplozijom.

odbiju lokalne napade snaga jačine do puka i da se pozabave sa infiltriranim grupama. Pisac ne preporučuje da se u osiguravajućim delovima upotrebe jače pešadijske snage, zbog opasnosti od *atomizacije*, te radi toga oni treba da se sa stoje od najmanjeg broja dobro opremljenih trupa, ali podržanih najjačom vatrom. Na taj način, ako su raspoređene na taktički pogodnom zemljištu, pozadi jakog pojasa prepreka, osiguravajuće snage mogu držati prilično širok front.

Prepreke treba danju štiti mitraljeskom, artiljeriskom i tenkovskom vatrom, uz minimalnu podršku strelaca, tako da se gro pešadije može odmarati za noćna dejstva. Tenkovi treba da mitraljeskom i topovskom vatrom uništavaju pešadiju i oklopna vozila.

Minska polja treba da noću budu brajnena pešadiskim patrolama podržanim artiljeriskom, mitraljeskom i tenkovskom vatrom. Tenkovi treba da su opremljeni bilo sa infracrvenim ili CDL³⁾ uređajima za noćnu borbu da bi se tako pojačala njihova efikasnost. Trupe koje brane prepreke treba da su čvrsto podržane od grupa motorizovane pešadije i lakih tenkova, a ove da su pri ruci za izvršenje protivnapada na neprijatelja koji se probio kroz minska polja, kao i za uništenje infiltriranih grupa.

Osiguravajuće snage moraju pri povlačenju održavati dodir sa neprijateljem, javljajući o njegovom pokretu. Radi toga sva pešadija mora imati oklopne transportere za upotrebu u pokretnoj borbi.

Divizijske snage za sprečavanje prodora, po mišljenju pisca, treba da zadrže napredovanje neprijatelja, obuhvate mesta uklinjavanja i drže ih stalno po vatom. Ove se snage moraju sastojati prvenstveno od teških i srednjih tenkova, koji mogu zaustaviti napredovanje neprijateljskih oklopnih jedinica otvarajući vatru na vozila koja se kreću ka mestu uklinjavanja. Tenkovi će zahtevati motorizovanu pešadiju koja će dejstvovati u tesnoj povezanosti sa njima. Biće potrebna i inženjerija za zatvaranje breše i zapre-

³⁾ C.D.L. oprema bila je dodeljena jednoj oklopnoj brigadi 1943 godine. Ona se sastojala od treperećeg reflektora koji je zaslepljivao neprijatelja, ali je tenkovskoj posadi omogućavao da noću nišani svojim oruđima.

čavanje pravaca neprijateljevog nastupanja.

Snage za sprečavanje prodora treba podržati srednjom artiljerijom da bi se rasturile koncentracije neprijateljskih oklopnih jedinica i sprečilo kretanje vozila kroz breše.

Pisac smatra da je zemljište skoro uvek dominirajući činilac i da ključno zemljište mora braniti pešadija. Zemljište koje zatvara verovatne pravce neprijateljskog napada mora biti pripremljeno za odbranu, uključujući tu i minska polja, i posednuto odgovarajućim snagama. Ali zbog mogućnosti atomizacije ovog zemljišta *pivoa*, ove snage treba držati pozadi, u rejonima skloništa, iz kojih se položaji mogu posesti tek kada neprijatelj dođe u opasnu zonu eksplozije atomskog projektila iznad samog položaja. Stoga pisac smatra da ove snage *pivoa* treba da budu mehanizovane, da bi mogle posesti svoje položaje pre neprijatelja.

Po pitanju taktike, pisac daje sledeće za ključke:

a) Napad. — Nema izgleda da bi jake pešadijske snage bile upotrebljene u masiranom napadu, pošto bi nezaklonjena pešadija i njena podržavajuća artiljerija bile najosteljivije na atomizaciju. Pešadija će biti prvenstveno upotrebljena za infiltracije, patroliranja i lokalne napade.

Masirani napadi bi se verovatno izvodili na širokom frontu i to sa mehanizovanim trupama, prevoženim u vozilima koja im pružaju izvesnu zaštitu od atomskog napada.

b) Odbrana. — Koncentracije pešadije na prvim položajima, ili pešadija koja je ukopana na taktički važnom zemljištu, biće relativno lako otkrivene i time osetljive na atomski napad.

Diviziju u odbrani trebalo bi organizovati u tri grupe, kako je to napred već bilo rečeno.

Kratka razmatranja o pešadijskoj diviziji. — Pisac smatra da će diviziji biti potrebna motorizovana pešadija i više oklopnih snaga nego što ih sada ima. Radi toga on pristupa razmatranju sastavnih delova sadašnje pešadijske divizije da bi pokazao kakve se koristi mogu postići putem njene reorganizacije.

Pešadija. — Bataljon je osnovni element divizije. Nijedna druga jedinica ne može obavljati posao streljačkih četa.

Strelci su najdragocenija stvar u armiji, jer kada su oni iscrpeni — jedinica je nekorisna. U pešadijskoj je diviziji vrednost patrolne službe i borbene obučenosti po bataljonima nedovoljna, jer je najbolje ljudstvo uzeto u četu za podršku.

Komandanti bataljona treba da budu oslobođeni svih odgovornosti u pogledu zadataka koje mogu izvršavati drugi rodovi, tako da se oni mogu koncentrisati na komandovanje streljačkim četama.

Oklop. — Pisac smatra da u diviziji mora postojati više oklopa. Za uništenje neprijateljskih oklopnih jedinica potrebni su srednji i lakši tenkovi, a laki bi deistvovali u protivpešadijskoj ulozi.

Artiljerija. — U poljskom artiljeriskom puku ima više vojnika nego u oklopnom, pa ipak oni poslužuju 24 oruđa — prema 60 tenkova. Ako bi se uređaji za artiljerisku vatru udvostručili, isti broj granata mogao bi biti izbačen približno sa polovinom artiljeraca. Izgubila bi se istina, izvesna elastičnost, ali bi se ubrzalo stvaranje plana vatre i izvršenje njenih velikih koncentracija.

Inžinjerija. — Po mišljenju pisca, inžinjerija je uspeła da ubedi ostale rodove da inžinjeraca ima uvek malo; ustvari, divizija retko biva zadržana zbog nedostatka pionira, što se često dešava zbog oskudice u dobrim strelcima. Inžinjerije treba imati više i ona treba da preuzme zadatke vodova jurišne inžinjerije, koje ne mogu izvršavati ni veoma dobro obučeni pešaci.

Službe. — Pisac naglašava da se svi uopšte slažu da u diviziji ima isuviše pozadinskih jedinica, pa ipak se one tolerišu. Kada je divizija razvijena za borbu, u pozadinskom rejonu može se naći 2.000 vozila i njihovih vozača, od kojih svako prosečno izvrši jednu turu od oko 30 km na dan. Pozadinska transportna kolona ima više vozila nego što je neophodno za snabdevanje divizije kad je na odmoru, a ipak isuviše malo da je održava kad se priprema za napad ili odbranu položaja, ili kada učestvuje u pokretnom ratu. Svakodnevni zahtevi jedinica menjaju se u velikoj meri i radi toga komandu nad čitavim pozadinskim transportom treba centralizovati u korpusu, tako da može biti najekonomičnije korišćen. Sve radionice i skladišta treba da budu centralizovani.

Divizija mora imati svoje poljske ambulante, pokretne sekcije za opravke i dovoljno jedinica službi za posluživanje stanica za izdavanje municije, goriva, opreme i hrane. Ali sve druge pozadinske jedinice koje se sada nalaze u pešadiskoj diviziji treba da budu stavljene pod komandu korpusa.

Komandovanje i veza. — Smanjenje broja jedinica službi u diviziji treba da se odrazi u broju pretstavnika službi u divizijskom štabu, pošto će pozadinsko planiranje i komandovanje u velikoj meri spadati u nadležnost štaba korpusa. Ovim će biti moguće da se ono podeli u potpunosti sa II (pozadinskim) ešelonom štaba divizije što će dovesti do velike uštede u vezistima, ljudstvu za logore i vozilima.

Laka divizija. — U prethodna dva odeljka pisac je izneo da divizija treba da ima više oklopa i motorizovane pešadije, manje artiljeraca, više pionira, i minimalni broj divizijskih pozadinskih jedinica. Formacija, koja uključuje ove zahteve, bila bi ovakva:

— *Štab divizije* (I i II ešelon)

— *Oklopna brigada*, koja se sastoji od: 1 oklopnog puka teških i srednjih tenkova; 2 oklopna puka lakih tenkova.

— *2 motorizovane brigade*, od kojih se svaka sastoji od 3 motorizovana bataljona, svaki od po 4 motorizovane i 1 mitraljeske čete.

— *Divizijska artiljerija*, koja se sastoji od: komande artiljerije, uključujući stanicu za vazdušno osmatranje, stanicu za navođenje i štab za kontrabatiranje; 2 poljska puka brzometnih topova 87,6 mm i bacača 106,7 mm; 1 srednjeg puka — 24 samohodna srednja topa i jednog lakog PAO puka.

— *Divizijska inženjerija*, koja se sastoji od: 1 alatne čete, 2 inženjerska puka, svaki od po 1 čete tenkova za polaganje mina i razminiranje, i 2 poljske čete*).

Pozadinske jedinice. — Sanitet: 3 poljske ambulante — sa helikopterskom evakuacijom. Pozadina: ljudstvo za municiju, gorivo i snabdevačke stanice, skladišta i park borbenih potreba; inženjerci za električne i mehaničke poslove; pokretne grupe za opravke, sekcije za popravke i skladišta; vojna policija — 1 četa; poštanske jedinice.

Zadatak oklopnog puka je uništenje neprijateljskih tenkova.

Laki oklopni pukovi bi u tesnom sadejstvu sa motorizovanim pešadijom izvršavali četiri glavna zadatka. Prvo, da danju štite prepreke; drugo, da preduzmu protivtenkovsku odbranu pešadiskih bataljona; treće, da čine jezgro zaštitnica, prethodnica i lokalnih snaga za sprečavanje prodora; i četvrto, da noću podržavaju pešadiju.

Motorizovani bataljoni. — Pešadija je u potpunosti motorizovana, tako da može tesno sadejstvovati sa tenkovima u svim fazama rata; ima izvesnu zaštitu od učinaka atomske eksplozije za vreme kretanja. Bataljone treba snabdeti sa »Saracenima« — oklopnim transporterima za ljudstvo (na točkovima). Za prevoženje jedne čete potrebno je 52 vozila.

Mitraljeska četa, sa 12 mitraljeza, biće prvenstveno odgovorna za odbranu danju, u sadejstvu sa lakim tenkovima i artiljerijom. Ovo će omogućiti pešadiskim četama da se danju odmaraju, tako da su odmorne za borbu noću, kada su neophodne. Ovom se reorganizacijom, po mišljenju pisca, uštedeju oko 100 ljudi na bataljon, ali se broj vozila povećava za 25.

Artiljerija. — Svaki motorizovani bataljon biće podržan sa 4 brzometna topa 87,6 mm i 6 dalekometnih bacača 106,7 mm, koji će biti pod komandom jednog komandira baterije. Poljski puk će imati tri takve baterije, štab i opremu za protivminobacačku borbu, uključujući tu i pokretne radarske uređaje.

Jedan srednji puk od 3 baterije predviđen je za podršku oklopne brigade. On će, kao i u poljskim pukovima, imati uređaje za kontrabatiranje i pokretne radarske stanice.

Laki PA puk je iste formacije kao i dosadašnji, ali je snabdeven samohodnim topovima, postavljenim u plastičnim kupoli, da bi se posluzi pružila zaštita od toplote, udara i radijacije.

Ovom se reorganizacijom, po mišljenju pisca, uštedeju u divizijskoj artiljeriji najmanje 300 ljudi i 100 vozila.

Inženjerija. — Svaki inženjerski puk ima 1 oklopnu četu od 2 voda tenkovamlatilica za razminiranje i 2 voda tenkova za polaganje mina i savlađivanje rovova. Ovi zadnji su prvenstveno potrebni za polaganje mina pod dejstvom artiljerijske i pešadijske vatre; oni mogu vući oklopne

*) Kod Engleza = *Squadron*

saonice koje bi nosile 150 mina za postavljanje pomoću prikačenog raonika.

Uпотреба lake divizije. — Laka divizija je predviđena da brani front širine 12—16 km na zemljištu koje uglavnom preovlađuje u Severnoj Evropi (kao oko Hanovera).

Pisac smatra da bi tri motorizovana bataljona i jedan laki oklopni puk mogli biti upotrebljeni u ulozi osiguravajućih delova (snage u pojasu obezbeđenja), pri čemu bi svaka bataljonska ili četna grupa imala front od 4—6 km. Bataljonska grupa bi se mogla rasporediti sa 2 motorizovane čete, polovinom tenkova i najvećim delom mitraljeza napred duž prepreke, a 2 bi četne vodne grupe bile u rezervi — za izvršenje protivnapada.

Oklopni puk, sa izvesnim delom motorizovane pešadije, trebalo bi da formira divizisku grupu za sprečavanje prodora, pošto bi laki oklopni puk i ostatak pešadije formirali diviziske snage *pivoa*, koje bi branile zemljište koje zatvara verovatne pravce neprijateljskog napada.

Pošto laka divizija nema dovoljno pešadije za borbu u šumama ili na planinskom zemljištu, potrebno je da se raspolaže i izvesnim pešadiskim divizijama, opremljenim i obučenim za vazdušnodesantne ili helikopterske desantne operacije.

Za odbranu naseljenih mesta treba angažovati slabije snage, ali ih pojačati mesnim jedinicama.

Pisac smatra da ni pešadiska ni laka divizija neće biti u stanju da pruže duži otpor jakom napadu podržanom atomskim projektilima, ali da je vrednost lake divizije u tome što će ona biti manje osetljiva na *atomizaciju* i sposobnija za zadržavanje i iznuravanje neprijatelja. Radi toga komandant korpusa mora imati na raspoloženju rezerve, za ojačanje jedinica na obema stranama neprijateljevog pravca glavnog udara.

Radi toga korpus bi se, po mišljenju pisca, mogao sastojati od 2 lake, 1 oklopne divizije i 1 samostalne brigade. Oklopna divizija, kao sastavni deo oklopnog korpusa sa lakim divizijama, mogla bi se smanjiti na svega 4 oklopna puka, sa 2 motorizovana bataljona, podržana sa 2 srednja puka samohodnih oruđa i 1 inžinjeriskim pukom.

Samostalna brigada biće potrebna bilo da štiti deo fronta koji relativno nije tako

važan, bilo kao korpusni deo za sprečavanje prodora, bilo kao *pivo* oklopne divizije. Ona stoga treba da se sastoji od 2 motorizovana bataljona i 1 lakog oklopnog puka, podržanog 1 poljskim artiljeriskim i 1 inžinjeriskim pukom.

Komandant korpusa bi čak više učestvovao u boju nego u nedavnim ratovima, pošto bi on verovatno bio najniži komandant ovlašćen za upotrebu atomskih projektila i komandovao bi snažnim oklopnim rezervama. Štab korpusa će takođe izražavati jaču kontrolu nad pozadinskim planiranjem i izvršenjem, što će olakšati pregrupisanje brigada u okviru divizija da bi se savladale različite taktičke situacije.

U lakoj diviziji ima manje pešadiskih bataljona nego u pešadiskoj. Stoga je važnije nego ikad ranije da se održi njihov kvalitet. Ovo se, po mišljenju pisca, može postići obukom i držanjem po jedne kompletne jedinice, jačine bataljona, na svakih 5 adekvatnih jedinica koje učestvuju u borbi, radi popune i smene. Ovo bi bili kao neki dopunski bataljoni. Ljudstvo za ove dopunske bataljone može se pribaviti putem reorganizacije sadašnjih jedinica.

Oklopni korpus navedene formacije treba da bude u stanju da brani u Evropi front širine 25—32 km, te bi u budućem ratu, ističe pisac, Britancima bilo dovoljno 7 ovakvih korpusa i 2 pešadisko-vazdušnodesantna korpusa.

*

Pitanja koja je pisac u članku razmatrao interesantna su i mogu da potstaknu na korisna razmišljanja. Međutim, treba imati u vidu da se pisac držao određene britanske doktrine koja ima svoje specifičnosti.

Tako, upotreba *lake divizije* predviđa se na ravničastom zemljištu kao što je ono u Severozapadnoj Nemačkoj, te bi, po mom mišljenju, u našim uslovima mogla biti korisno upotrebljena samo na ograničenom delu naše zemlje.

Koncepcija upotrebe pešadije u napadu prvenstveno za infiltracije i lokalne napade, stim da se motomehanizovane snage ubacuju u mesta proboja glavnog položaja, jeste za diskusiju. Dobro organizovan i branjen glavni položaj moći će sigurno probiti samo pešadija potpomognuta tenkovima NPP. Pisac nije uzeo u razmatranje napad iz neposrednog dodira, u kom slučaju nije moguće uspešno dej-

stvo atomskim oružjem po otpornim tačkama prve linije, t.zv. »kori«.

Po pitanju odbrane, pisac predviđa organizovanje odbranbene zone divizije na pojas obezbeđenja, glavni položaj i rezervni položaj, koji on naziva *pivo*. Preporuka pisca da pojas obezbeđenja brane diviziske pešadijske snage, a glavni položaj oklopne, mogla bi da bude vrlo opasna. Po mom mišljenju, bolje bi bilo da se u pojasa obezbeđenja brane oklopne snage podržane slabijim pešadiskim snagama, a da glavni položaj brane pešadijske snage potpomognute tenkovima. Jer, po koncepciji pisca, *pivo* takođe brani pešadija, te kada se povuku snage iz pojasa obezbeđenja — po svoj prilici na *pivo*, onda njega brane isključivo pešadijske snage. Istina je da su pešadijske snage najpogodnije za odbranu zemljišta u dubini, ali njima nedostaje udarna snaga za izvršenje protivnapada. Dalje, nejasno je kako pisac zamišlja da bi pešadijske snage bile jače izložene atomskom dejstvu na glavnom položaju nego na rezervnom, tj. na *pivou*. Meni se čini da je baš obrnut slučaj i da će se moći lakše i sigurnije tući atomskim oružjem snage na rezervnom položaju, bilo na mestu ili kada se kreću u cilju posedanja položaja na *pivou*.

Po pitanju formacije lake divizije karakteristično je da se pojavljuju 2 motorizovane brigade, dok bi umesto treće došla oklopna brigada. Očito je da je po zamisli tvorca ove formacije oklop dobio znatno veću ulogu, kao što je u taktičkim razmatranjima o napadu i odbrani to i istaknuto. Znači, da predložena laka divizija treba da omogući izvršenje određenih taktičkih koncepcija napada i od-

brane. U tom smislu formacija bi uglavnom odgovarala svrsi.

Ukidanje čete za podršku u bataljonu, tj. ustvari izbacivanje minobacača 76,2 mm, nadoknađeno je, po mišljenju pisca, povećanjem dometa minobacača 106,7 mm koji, iako u sastavu diviziske artiljerije, mogu dejstvovati pred frontom bilo kog bataljona. Po mom mišljenju, ovo nije najbolje rešenje jer, uprkos mogućnosti pridavanja ovih bacača bataljonima za neposrednu podršku, uvek će se javljati zadaci koje bi minobacači 76,2 mm mogli vrlo efikasno izvršavati (neposredna podrška juriša četa, odbijanje juriša itd.).

Diviziska artiljerija i inženjerija treba da omoguće izvesnu decentralizaciju u okviru divizije, formiranjem uglavnom 3 borbene grupe. Međutim, veliki deo pozadinskih jedinica i ustanova izvlači se iz divizije i centralizuje u korpusu. Ovo svakako omogućuje predloženoj diviziji da postane lakša i pokretljivija, ali se u korpusu stvara ogromna pozadinska grupa koja neće biti lako pokretna, a pogotovu može predstavljati vrlo onosan atomski cilj. Uspešan udar atomskim oružjem po korpusnoj bazi mogao bi da dovede divizije korpusa u vrlo težak položaj u pogledu snabdevanja, a time i borbene efikasnosti.

Smatram da je predlog da se sva artiljerija postavi na granične šasijske interese interesantan. Snabdevanje pešadije sa oklopnim transporterima tipa *Saracen* ne nudi naročitu sigurnost u pogledu mogućnosti lakog i brzog kretanja van puteva, jer ova vozila nisu za to najpogodnija, pošto su na tačkovima, dosta teška i osetljiva.

N. P.

Potpukovnik **Krozbi Miler: OKLOPNA DIVIZIJA U POKRETNJOJ ODBRANI**¹⁾

Pokretna odbrana oklopne divizije, otpočinje pisac ovaj članak, predstavlja tip odbrane u kojoj se manevar, uz maksimalno korišćenje zemljišta, primenjuje u tesnoj povezanosti sa vatrom da bi se od

neprijatelja preotela inicijativa. Ova odbrana ima u suštini ofanzivan karakter, te kao takva omogućuje da pokretljivost i vatrena moć tenkova dođu do punog izražaja.

Iako je oklopna divizija (OD) predviđena u prvom redu za izvršavanje ofanzivnih zadataka, postojeći uslovi povremeno će iziskivati da se upotrebi i u defanzivnoj

¹⁾ The armored division in the mobile defense, by Lieutenant colonel Crosby P. Miller, *Military Review*, jun 1955.

ulozi. Naprimjer, pošto je OD osvojila dubok korpusni objekat, ona će morati da ga brani do pristizanja ostalih snaga korpusa ili, ako u toku eksploatacije uspeha naiđe na jačeg neprijatelja, ona će i u tom slučaju morati preći u odbranu, itd. Pod ovakvim će uslovima OD normalno izvoditi pokretnu odbranu.

Pokretna odbrana, nastavlja pisac članka, sastoji se iz isturenog odbranbenog položaja i jake, vrlo pokretljive, udarne grupacije. Istureni odbranbeni položaj sastoji se iz potrebnog broja otpornih tačaka različite veličine — zavisno od zadatka, zemljišta, situacije kod neprijatelja i raspoloživih sopstvenih snaga. Zadatak jedinica koje brane istureni odbranbeni položaj nije da »po svaku cenu« zaustave neprijatelja, već da tome teže u granicama svojih mogućnosti, da usporavaju i kanališu napadača u prostor povoljan za izvršenje protivnapada, da komandantu pribave potrebne podatke o neprijatelju i da u najvećoj mogućoj meri podrže protivnapad udarne grupacije. Rešavajući značaj u pokretnoj odbrani pripada udarnoj grupaciji, koja ima zadatak da u najpogodnije vreme i na najpogodnijem mestu uništi prodrlog neprijatelja udarom u njegov bok ili pozadinu.

Uspeh protivnapada udarne grupacije najviše zavisi od postignutog iznenađenja, brzine, smelosti njegovog izvršenja i od masovne vatrene podrške celokupnog raspoloživog naoružanja.

Uspeh udarne grupacije u velikoj meri zavisi i od brižljivog i blagovremenog izviđanja. Naprimjer, ako se raspolaže sa tačnim podacima o neprijatelju i sa potrebnim snagama za izvršenje protivnapada, ovaj se može izvršiti i ispred isturenog odbranbenog položaja dok je neprijatelj još na svojim polaznim položajima ili u rejonu prikupljanja. Planovi protivnapada moraju biti unapred razređeni za sve moguće situacije.

I pored težnje za postojanjem što jače udarne grupacije, sastavljene najvećim delom od tenkova, postojeći uslovi, kao što su, naprimjer, odsustvo odgovarajuće pute mreže ili slučaj velike nadmoći neprijatelja u vazduhu, mogu to da onemoguću. Ovakvi uslovi iziskuju deobu udarne grupacije i stavljanje njenih delova pod komandu potčinjenih komandanata.

Već je rečeno, nastavlja pisac, da uspeh u pokretnoj odbrani zavisi od pravilne

upotrebe udarne grupacije koja se sastoji od mase tenkova. Može se desiti da mnogo nadmoćnije snage napadača probiju istureni odbranbeni položaj na dva ili više mesta. U takvom bi slučaju bila velika greška upotrebiti udarnu grupaciju po delovima, već je treba čitavu usmeriti protiv najjače grupe prodrlog napadača, a ostale zadržavati snagama sa neangažovanih delova isturenog odbranbenog položaja. Posle uništenja najjače grupe napadača, preduzimaju se mere protiv prodora njegovih slabijih snaga.

Zatim pisac članka prelazi na odbranu noću i iznosi da noć unmanjuje tačnost i blagovremenost pribavljanja podataka o neprijatelju, brzinu izvođenja protivnapada, mogućnost komandovanja i efikasnost podržavajućih vatretnih sredstava, dok, sa druge strane, napadaču otežava ometanje pokreta braniočevih rezervi i ide na ruku postizanju iznenađenja od strane rezerve koja izvodi protivnapad.

Jedan od načina za otklanjanje negativnog uticaja mraka sastoji se u osvetljavanju zemljišta koje drži napadač. Ono se postiže upotrebom korpusne baterije reflektora, raketama za osvetljavanje bačenim iz aviona i zrnima za osvetljavanje izbačenim iz topova i minobacača. Reflektori mogu stvoriti veštačku mesečinu ili direktno osvetljivati ciljeve. U ispitivanju je i reflektor montiran na topovskoj cevi tenka, koji omogućuje vrlo efikasnu upotrebu tenkovskog naoružanja noću. Bilo bi, ipak, pogrešno misliti da je pokretna odbrana noću bez sredstava za veštačko osvetljavanje nemoguća. Noći sa mesečinom, ili zimske noći sa snežnim pokrivačem, pružaju dovoljno svetlosti koja omogućuje branioce izvođenje uspešnog manevra i korišćenje koncentrisane vatre. Ali i u ovim slučajevima primena sredstava za veštačko osvetljavanje povećava mogućnosti za uspešnu odbranu.

Noću napadač često pribegava infiltracijama koje treba suzbijati kombinacijom protivmera na isturenom odbranbenom položaju i protivnapadima. Upotrebom mina, povremenim ispaljivanjem osvetljavajućih zrna i raketa, stalnim osvetljavanjem zemljišta i slanjem patrola na isturenom odbranbenom položaju, treba u samom početku sprečiti, odnosno ograničiti svaki pokušaj infiltracije. Ako i pored svega toga infiltracija uspe, moraju se odmah preduzeti protivnapadi.

Bolje je u ovu svrhu upotrebiti ceo izviđački bataljon (ili samo pojedine njegove delove) nego rasparčavati glavnu udarnu grupaciju. Problemu celishodnosti protiv-infiltracije od strane branioca, po mišljenju pisca, treba ubuduće posvetiti veliku pažnju.

U odnosu na masovne napade živom silom, koje su primenjivali naročito Kinzi u Koreji, pisac ne iznosi svoje određeno mišljenje, već to ostavlja čitaocima na razmišljanje. On se ograničava samo na konstataciju da napadi ove vrste ne utiču bitno na osnovne principe pokretne odbrane, već iziskuju izvesne izmene u njenoj organizaciji i izvođenju. Te se izmene ogledaju, uglavnom, u otsudnoj odbrani pojedinih otpornih tačaka na isturenom odbranbenom položaju, koje su osposobljene za samostalno vođenje borbe, do njihovog deblokiranja uspešno izvršenim protivnapadom rezervi branioca ili u napuštanju zemljišta i povlačenju na zbijeniju, čvršću liniju, sa koje se uzoru obično preduzima protivnapad u cilju uspostavljanja predašnjeg stanja.

Pisac članka rezimira svoja izlaganja zaključkom da je pokretna odbrana ustvari elastična odbrana, koja iziskuje vrlo pokretne jedinice, komandanta koji donosi brze odluke i snagu koja je u stanju da ove odluke brzo realizuje. Pokretna odbrana u velikoj meri dozvoljava iskorišćavanje osobina oklopnih jedinica, kao što su: pokretljivost, elastičnost, oklopom zaštićena vatrena i udarna moć. Zem-

ljište, vremenske prilike i mogućnosti neprijatelja imaju jak uticaj na organizaciju i izvođenje pokretne odbrane. Pri planiranju ove odbrane mora se predvideti koordinirani sistem vatre i preduzeti mere protiv opasnosti infiltracije i napada neprijatelja noću i pod uslovima slabe vidljivosti. Ne treba zaboraviti da rešavajuću ulogu ima jako pokretna i jaka udarna rezerva, koja je u stanju da napadaču nanese odlučujući udar.

*

Iz sadržaja članka se jasno vidi da on tretira odbranu oklopne divizije na širokom frontu. Izneti principi organizacije i vođenje ove vrste odbrane nisu novi. Zapaža se da je dobar deo članka posvećen odbrani noću i da su zaključci pisca baš po tom delu najneodređeniji, iz čega se može zaključiti da oklopne jedinice u odbrani na širokom frontu noću nailaze na teškoće i da problem njihovog savladivanja nije do danas još radikalno rešen. Ne negirajući veliku ulogu veštačkog osvetljavanja, rešenje ovog problema treba tražiti i u pravilnom izboru odbranbenih položaja, u efikasnom planu izviđanja, zaprečavanja i vatre, u veštom korišćenju pešadijskih elemenata i počesnih rezervi, u izmeni dnevnog rasporeda žive sile i vatrene sredstava, kao i u aktivnim dejstvima branioca ispred odbranbene zone i u samoj njoj.

St. P.

Major Alberto Fjorentino: LOGISTIČKA RAZMATRANJA O FORSIRANJU REKE¹⁾

Pisac počinje svoja razmatranja time što iznosi da se organizacija i funkcionisanje službi pri forsiranju negazne reke zasnivaju, u glavnim linijama, na opštim načelima koja važe za rešenje ma kog »logističkog« problema. Ipak, po njegovom mišljenju, neke posebne karakteristike za ovu vrstu operacija odražavaju se isto

tako i u logističkom domenu i traže primenu posebnih mera.

»Logistička« organizacija pri operaciji forsiranja reke, tvrdi on, treba da vodi računa:

— o postojanju jedne neprekidne prepreke koja primorava »logistički« tok da se uputi preko prinudnih uskih prolaza; i

— o neuništivosti same prepreke koja, iako predstavlja element sigurnosti za raspored organa službi, nalaže, ipak, usporenje brzine »logističkog« toka.

Iz toga, po mišljenju pisca, proističe potreba:

¹⁾ Considerazioni di carattere logistico sul forzamento di un corso d' acqua, magg. di art. Alberto Fiorentino, *Rivista Militare*, april 1955.

— za znatnom količinom materijala, kako bi se u svakom momentu obezbedio prelaz preko reke i kako bi se brzim merama suprotstavilo momentanim ili dužim prekidima prelaza;

— za pažljivom i detaljnom organizacijom pokreta i prelaza trupa i materijala, sa tačnim određivanjem puteva i prelaza;

— za rezervnim sredstvima, da bi se, čim se uhvati veza sa suprotnom obalom, obezbedio neprekidan tok snabdevanja i evakuacije;

— za obezbeđenjem stalne veze između fronta i pozadinskih službi.

Ukratko, potrebna je jedna »logistička« organizacija, sposobna da se prilagodi razvoju situacije, a naročito da obezbedi rešenje teškog problema nagomilavanja materijala, od čega zavisi mogućnost i uspeh same operacije forsiranja. Za operaciju forsiranja reke neophodno je poznavati još u idejnoj i organizacionoj fazi (kada se vrše pripreme) sve potrebne »logističke« elemente.

Raspored. — Nije moguće da se da neka opšta šema rešenja ovog problema, pošto se određeni elementi menjaju od situacije do situacije, pa su, prema tome, vrlo različita i rešenja koja treba primeniti. Pri traženju ovih rešenja trebalo bi voditi računa o nekim orijentacionim kriterijumima:

a) U »logističkoj« organizaciji pri forsiranju reke naročito se ističe načelo: *Prineti napred samo što je neophodno, a držati pozadi sve što je moguće*. Najveća garancija za bezbednost, koju pruža stalna i neuništiva prepreka, zahteva da se raspored službi primakne više napred nego što je to slučaj u drugim ofanzivnim fazama. No, pisac je mišljenja da pri tome treba voditi računa da su u isturenoj zoni operativnog rasporeda nagomilani i ljudi i sredstva. Treba paziti da ova nagomilanost snaga ne izazove prezasićenost ili, što je još gore, zakrčenost — što bi bilo opasno za pripremljene snage i sredstva, pa i za sam uspeh operacije.

b) Razvoj dejstava u svojoj sukcesivnoj evoluciji zahteva da se održi skladna veza između »logističkog« i taktičkog fronta. Za neke se službe može zadržati početni raspored, a za druge ga treba izmeniti ili preduzeti posebne mere u tom smislu. Pisac smatra da, načelno, nije pogodno premeštati organe službi koji su već po-

stavljani, jer to izaziva manji ili veći poremećaj u radu. Možda će biti pogodno ako se u rezervi drže delovi neke službe, mada i ovo može izazvati izvesne nezgode. Osoblje i sredstva delova rezerve ne mogu se stalno držati bez posla, a usto, jedan organ koji nije zaposlen, praktično se ne može odmah upotrebiti čim se za to ukaže potreba.

Međutim, normalno bi trebalo predvideti stvaranje rezervi municije i hrane koja se drži »na točkovima«. Ta je rezerva namenjena da se u pogodnom momentu uputi preko reke kako bi se ogarrantovalo brzo snabdevanje do samih jedinica, ili, pak, da se obrazuju snabdevačke stanice za jedinice. Karakteristika ovih stanica bila bi u tome što bi one pretstavljale prave »gomile« materijala koji bi se prikupio pozadi jedinica.

c) Ograničenost dejstva forsiranja reke po vremenu i prostoru, mogućnost prekida prelaza preko reke i njihova ograničenost, nalažu potrebu da se, naročito u početnoj fazi, obezbedi rad snabdevačkih organa. Organi prikupljanja na bojištu i evakuacije — izuzev organa sanitetske službe — mogu se staviti u drugi red. Najvažnije je da se u svakom momentu i za čitavo vreme trajanja dejstava ogarrantuje snabdevanje jedinica koje su angažovane u borbi. Prikupljanje i evakuacija mogu se odložiti za kasnije, kada zahtevi dotura budu manji.

Sanitetska služba. — Najveće se teškoće prilikom ove operacije pojavljuju pri evakuaciji ranjenika i bolesnika. Pošto, bar u prvoj fazi dejstva i do kraja stvaranja početnog mostobrana, sanitetska kola ne mogu da dođu do bataljonskih previjališta, potrebno je, u lancu evakuacije, formirati posredne organe, kao ranjeničke stanice. Ovi organi treba da su u vezi sa prelazima na obema obalama reke, a njima treba pridati nosioce ranjenika.

Uporedo sa postavljanjem mostova, preko njih će se vršiti i evakuacija. Ipak bi bilo dobro, smatra pisac, zadržati po-menute stanice, pošto se može desiti da mostove treba upotrebiti samo za trupe i najneophodnija borbeno sredstva. Teškoće, na koje se ovom prilikom još uvek nailazi, otpašće onog dana kad se bude raspolagalo sa dovoljno helikoptera za evakuaciju ranjenika.

I n t e n d a n t s k a s l u ž b a. — Treba predvideti mogućnost široke upotrebe konzerviranih namirnica za ishranu trupa za vreme borbe. One se mogu blagovremeno dati jedinicama, a njihov se dotur može organizovati i vazдушnim putem.

T r a n s p o r t. — U ovoj vrsti operacija transportna služba ima veći značaj nego u ma kojoj drugoj. Naročito je važan problem prebacivanja materijala za prelaz preko reke (plovni i mostovni materijal) i dotura municije. Načelno, transport mostovnog materijala, po mišljenju pisca, treba vršiti formaciskim sredstvima jedinica koje prelaze reku, dok plovni materijal treba transportovati sredstvima one »velike jedinice«²⁾ koja organizuje prelaz.

Upotreba sredstava, koja se pridaju različitim jedinicama, nalaže tačnu raspodelu odgovornosti pri organizaciji i izvršenju transporta za dve vrste navedenog materijala. Glavna odgovornost pripada »logističkom« organu »velike jedinice«, pošto se on stara o svim transportima. Naročitu važnost imaju transporti koji prebacuju materijal za prelaz preko reke.

Pisac smatra da bi idealno rešenje bilo ako bi se početak pristizanja materijala poklopio sa izabranim momentom za početak operacije. Takvo će se rešenje moći prihvatiti za mostove i materijal koji se — s obzirom na svojo glomaznost — neće moći unapred doneti na izabrano mesto; uostalom, ne bi bilo ni zgodno čekati sa njegovom upotrebom. Autokolone sa navedenim materijalom stići će u zonu »velike jedinice« koja treba da forsira reku, zaustaviće se na određenom mestu, na potrebnom otstojanju od reke; potom će na telefonski (ili radio) poziv stići do izabranih mesta na obali. Za plovni materijal neće se moći primeniti isti postupak iz sledećih razloga:

a) Sa motornim vozilima neće se uvek moći doturiti plovni materijal do same obale, usled čega će se on stovariti na određenoj zoni i potom na rukama preneti na odgovarajuća mesta za prelaz. Ovo može izazvati zakašnjenje i druge nezgode, što se može negativno odraziti na sam početak operacija.

b) Prevrémeno gomilanje materijala na prilazima (bez obzira na pribegavanje

lažnim radovima da bi se obmanuo neprijatelj) biće teško sakriti. Pristizanjem trupa i materijala otkriva se pokret i daju se neprijatelju podaci o tačkama na kojima se priprema prelaz.

Velika je nezgoda ako autokolone sa mostovnim materijalom ne stignu na vreme, ali to izaziva manju štetu nego ako autokolone sa sredstvima za prelaz zakašne, ili uopšte ne stignu, usled čega se forsiranje uopšte ne može izvršiti. Otuda se može izvući zaključak da materijal za prelaz treba nagomilati na obali u toku noći koja prethodi forsiranju. Rezervni materijal može se držati pozadi, stim da se u pogodnom momentu prebaci na određeno mesto.

Sa organizacijom transporta usko je vezana organizacija pokreta i putne discipline. Nužno je da se znaju zone nadležnosti i da se svakome tačno odredi odgovornost. Načelno, organizacija i odgovornost za pokret na prelazima pripada komandama jedinica koje koriste prelaze, dok prelazi na mostovima stoje pod kontrolom komande »velike jedinice« koja organizuje forsiranje.

Dobro je da se propiše pokret preko mostova samo u jednom pravcu, izuzev za sanitetsku službu. No, ne treba isključiti korišćenje mostova za saobraćaj u oba pravca. U tom je slučaju potrebno strogo regulisati red prelaza s jedne i s druge strane mosta, i to u obližnjim mestima, a na neposrednim prilazima (da se ne bi stvarala gužva).

Z a k l j u č a k. — Iz ovih se kratkih izlaganja, završava pisac svoja razmišljanja, može videti da su obimnost i važnost transporta — u vezi sa operacijom forsiranja — vrlo veliki i da u uslovima modernog rata mogu postati još veći. Može se reći da »logistički« faktor, a naročito transporti u ovoj vrsti operacije, dobijaju veći značaj nego i u jednoj drugoj. Nemoguće je, kaže on na kraju, bez odgovarajućih sredstava i transporta uspešno izvršiti ovu operaciju.

*

S naše strane smatramo da je pisac ukazao na vrlo interesantne momente iz teške operacije forsiranja reke. Njegova su zapažanja prilično ubedljiva i zaslužuju da se o njima razmisli i eventualno izvuku izvesne pouke.

J. Z.

²⁾ Pod »velikom jedinicom« pisac podrazumeva snage od divizije naviše.